

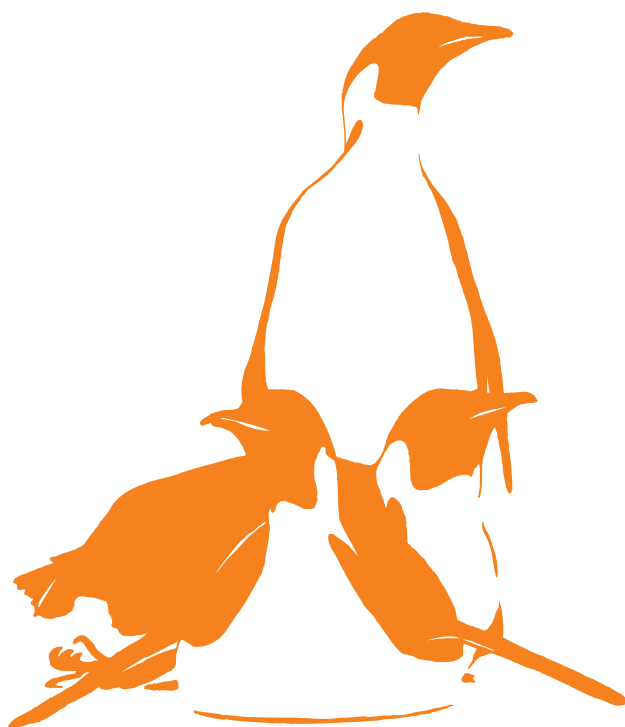
Statistics Sweden

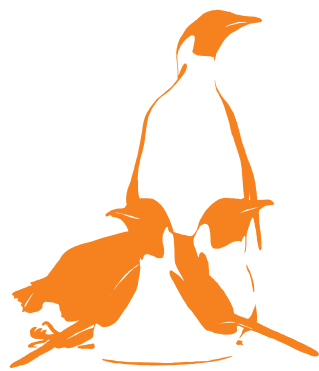
Statistiska centralbyrån

2
AV
6
2003•01•31

Effekter av sänkt mervärdesskatt på böcker och tidskrifter

Underlag till Bokpriskommissionen

www.scb.se

Kontaktpersoner

Ulrika Ingelsson, projektledare, ulrika.ingelsson@scb.se eller telefon 08-506 940 06 och 070-208 40 06

Jörgen Dalén, ansvarig för statistiska metoder, jorgen.dalen@scb.se eller telefon 08-506 944 94

Katarina Båth, ansvarig för prismätningar på böcker och tidskrifter i butik, katarina.bath@scb.se eller telefon 08-506 945 11

Annette Hulth, ansvarig för prismätningar på böcker hos bokklubbar, annette.hulth@scb.se eller telefon 08-506 947 09

Innehållsförteckning

Innehållsförteckning	1
1. Inledning.....	3
1.1 SCB:s leveranser.....	3
1.2 Kompletterande material	3
1.3 Sammanfattande kommentarer	4
1.3.1 Momssänkningens inverkan på prisutvecklingen	4
1.3.2 Prisutvecklingen för böcker och tidskrifter	4
1.3.3 Omsättningsutveckling i detaljhandeln.....	5
1.3.4 Läsandet i Sverige.....	5
1.4 SCB:s uppdrag	6
2. Prisutveckling på böcker och tidskrifter.....	7
2.1 Prisutveckling år 2001–2002	7
2.1.1 Resultat – Butikspriser.....	8
2.1.2 Resultat – Bokklubbar	8
2.1.3 Tillvägagångssätt – Böcker.....	9
2.1.4 Resultat – Tidskrifter	10
2.1.5 Tillvägagångssätt – Tidskrifter	11
2.2 Priser - historisk utveckling.....	11
2.2.1 Nationella prisjämförelser.....	11
2.2.2 Internationella prisjämförelser.....	13
2.3 Prismätning år 2002–2004.....	15
2.3.1 Tillvägagångssätt – i butik.....	15
2.3.2 Tillvägagångssätt – Internet.....	15
3. Ekonomisk utveckling i bok- och tidskriftsbranschen	16
3.1 Omsättning inom detaljhandel med böcker, papper och tidningar	16
3.2 Branschens struktur	18
3.2.1 Branschrenhet	18
3.3 Intäkter, kostnader och lönsamhet	19
3.3.1 Försämrade lönsamhet hos tidskriftstryckerier.....	20
4. Läsandets utveckling	23
4.1 Sammanfattning av huvudresultat	23
4.2 SCB:s Tidsanvändningsundersökning.....	25
4.3 Undersökningarna om levnadsförhållanden (ULF).....	26
4.3.1 Bokläsandets trender sedan 1980-talet	26
4.4 Omnibussundersökning	28
4.5 <i>Bokläsning i den digitala tidsåldern</i> och Tidskriftsläsning i den digitala åldern– två rapporter från NORDICOM (Mediebarometern)	30
4.6 Ur Levnadsnivåundersökningen 2000 för barn	30
4.7 Barnbarometern	34
4.7.1 Barns tidsanvändning.....	34
4.7.2 Barns läsvanor.....	35
4.7.3 Barns biblioteksvanor	36
4.8 De kommunala folkbiblioteken	37
4.8.1 Bibliotekens bokbestånd	38

4.8.2	Talböcker och kassettböcker på biblioteken	38
4.8.3	Tidningar och tidskrifter	39
5.	Teknisk rapport.....	40
5.1	Prismätningar.....	40
5.1.1	Metodiken i prisjämförelserna 2001–2002	40
5.1.2	Metodiken i prisjämförelserna 2002–2004	47
5.1.3	Om prismätningarnas tillförlitlighet	48
5.2	Ekonomisk utveckling	50
5.2.1	SCB:s Företagsstatistik	50
5.2.2	SCB:s Omsättningsstatistik för detaljhandeln	50
5.2.4	Omnibussens frågeformulär.....	51

1. Inledning

1.1 SCB:s leveranser

Ett år efter momssänkningen, i denna andra rapport, presenteras prisutvecklingen på böcker och tidskrifter mellan år 2001 och 2002. Därutöver redogörs för läsandets utveckling genom uppgifter från tidigare undersökningar som SCB och andra gjort. Rapporten "Bokläsning i den digitala tidsåldern" som tagits fram av NORDICOM¹ för SCB:s och kommissionens räkning, kompletteras nu med motsvarande rapport för tidskriftsläsandet "Tidskriftsläsning i den digitala tidsåldern".

I nästa rapport i augusti 2003 redovisas de första resultaten från prismätningarna genomförda 2002 och framåt. Då jämförs priserna i april 2002 med priserna i april 2003. Därefter sker redovisning i januari 2004 samt i augusti 2004 och januari 2005. Dessutom redovisas prisutvecklingen för kursböcker på universitet/högskolor och komvuxgymnasier i januari 2004 och 2005. Dessa bygger på prismätningar i augusti åren 2002, 2003 och 2004.

I augusti 2003 och augusti 2004 redovisas aktuella resultat från de frågor som ställts för SCB:s räkning i SOM-Institutets² opinionsundersökning samt nya data från NORDICOMs undersökning Mediebarometern. SCB planerar att i januari 2005 redovisa resultat från ytterligare frågor i SCB:s omnibuss.

I januari 2005 redovisas den ekonomiska utvecklingen i branschen.

Den senaste rapporten finns tillgänglig på SCB:s webbplats www.scb.se/bokmoms.

1.2 Kompletterande material

För uppföljning av läsandets utveckling kompletterar SCB med information från andra undersökningar än de som görs primärt för detta uppdrag.

Sammanfattande kommentarer ur SCB:s undersökning om levnadsförhållanden (ULF) finns med i denna rapport.

Statens kulturråd ställer frågor kring läsande i undersökningen Kulturbarometern. Data för år 2000 kommer att jämföras med nya data för 2002 (undersökningen pågår nu). I undersökningen 2002 har SCB lagt till två frågor. Dessa frågor rör inköp av böcker till barn 0–17 år samt när någon vuxen senast läste högt för barnen (i hushållet) 0–6 år. Resultaten redovisas i augusti 2003.

Institutet för social forskning (SOFI) undersöker barns och ungdomars välfärd. SOFI frågar barn i åldrarna 10–18 år vad de gör på sin fritid. Att läsa böcker är ett av svarsalternativen. Undersökningen genomfördes första gången år 2000. Nya resultat data för år 2001 kommer att tillföras i rapporten i augusti 2003. Undersökningen genomförs även 2002, med möjlighet till jämförelser våren 2004.

Tidsanvändningsundersökningen genomfördes senast år 2000/01. Undersökningen redovisar hur 20–64 åringar fördelar sin fria tid mellan olika aktiviteter samt

¹ NORDICOM-Sverige, Göteborgs universitet

² SOM-Institutet (Samhälle, Opinion och Massmedier), Göteborgs universitet

skillnader i fri tid mellan kvinnor och män. En fördjupad analys av läsandet ur SCB:s Tidsanvändningsundersökning redovisas senast i januari 2004.

Mediamätning i Skandinavien AB (MMS) genomför årligen undersökningen Barnbarometern, där föräldrar till barn i åldrarna 3–8 år tillfrågas om barnens massmedie- och kulturvanor.

1.3 Sammanfattande kommentarer

1.3.1 Momssänkningens inverkan på prisutvecklingen

Mervärdesskatten på böcker och tidskrifter sänktes den 1 januari 2002 från 25 till 6 procent. Allt annat lika innebär detta en sänkning av prisnivån med 15,2 procent ($1 - 1,06/1,25$). Prisutvecklingen för böcker och tidskrifter bör ställas i relation till momssänkningen, och även till allmän prisutveckling för varor och tjänster mellan de tidsperioder som jämförelserna avser. SCB redovisar här hur en sådan analys bör göras.

Antag att KPI generellt och därmed den allmänna prisnivån ökar med 2 procent. En momssänkning på 15,2 procent leder då matematiskt till en sänkning av prisnivån till $1,02 * (1 - 0,152) = 0,865$, det vill säga en sänkning med 13,5 procent. Vi kallar detta för den *inflationjusterade momssänkningen* vid 2 procents inflation. En prissänkning på den nivån är vad man kan förvänta sig, om bokbranschens aktörer har en genomsnittlig kostnadsökning som motsvarar KPI generellt samt en oförändrad marginal per såld bok.

1.3.2 Prisutvecklingen för böcker och tidskrifter

SCB har beräknat prisutvecklingen för böcker mellan 2001 och 2002. Följande resultat kan redovisas:

- Priserna på böcker i butik (kataloger) har sjunkit med $13,8 \pm 1,0$ procent
- Priserna på böcker i bokklubbar har minskat med $10,3 \pm 0,9$ procent.
- Priserna på böcker generellt har sjunkit med $12,7 \pm 0,7$ procent mellan 2001 och 2002.

Mellan 2001 och 2002 har den generella prisökningstakten i Sverige enligt konsumentprisindex (KPI) varit 2,2 procent, vilket motsvarar en inflationsjusterad momssänkning på 13,3 procent ($1 - [1,022 * (1 - 0,152)]$). Priserna i butik har sänkts med $13,8 \pm 1,0$ procent och överträffar något nivån för den inflationsjusterade momssänkningen. Priserna i bokklubbar har sänkts mellan 9 och 11 procent, vilket är mindre än den inflationsjusterade momssänkningen. Representanter för bokklubbar har framfört önskemål om en alternativ beräkning, se avsnitt 2.1.2-3. Sammanvägt över butiker och bokklubbar har priserna sänkts med mellan 12,0 och 13,4 procent. Prissänkingsmålet totalt för böcker kan ha uppnåtts om hänsyn tas till osäkerhetstalet.

SCB har beräknat prisutvecklingen för tidskrifter *mellan oktober 2001 och oktober 2002*. Följande resultat kan redovisas:

- Priserna på 103 momssänkta tidskrifter, lösnummer och abonnemang, har minskat med $10,3 \pm 0,8$ procent.

Under samma tidsperiod har KPI ökat med 2,5 procent, vilket motsvarar en inflationsjusterad momssänkning på 13,1 procent ($1 - [1,025 * (1 - 0,152)]$). Priserna på tidskrifter, som sänkts mellan 9,5 och 11,1 procent, har inte minskat i den utsträckningen.

1.3.3 Omsättningsutveckling i detaljhandeln

Enligt SCB:s omsättningsstatistik för detaljhandeln, har omsättningen av böcker och tidskrifter i bok-, pappers-, och tidningshandel fram till och med oktober 2002 ökat med 14 procent i fasta priser jämfört med föregående år.

1.3.4 Läsandet i Sverige

I Sverige är andelen som läser böcker större än genomsnittet för EU och antalet böcker i hemmen är fler. I större utsträckning än i andra länder, läser svenskar litteratur av annan orsak än arbete och skola. Generellt läser kvinnor mer än män, flickor mer än pojkar, yngre mer än äldre, högutbildade mer än lågutbildade.

I SCB:s omnibuss i april 2002 framkom att kvinnor läser böcker oftare än män. Män läser mer ofta tidskrifter än böcker. Läsning på Internet är vanligast bland de yngre och bland män. Bland de som anger att de i stort sett aldrig läser böcker anger hälften brist på tid som den främsta orsaken. Bland personer som inte läser böcker är det få som anger något som skulle motivera dem att läsa. Hälften av de svarande har lagt märke till att böcker har blivit billigare, en fjärdedel har lagt märke till att tidskrifter har blivit billigare. Av de som uppmärksammat prissänkning på böcker respektive tidskrifter är det en större andel som ökat sina inköp av böcker än av tidskrifter.

Vissa förändringar för vissa fritidsaktiviteter har skett under 1990-talet. Idrotts- och friluftsliv har ökat något för både män och kvinnor medan social samvaro och läsning minskat.

Läsvanorna har ändrat karaktär fram till och med 1999. Läsning av veckotidningar har minskat medan läsning av tidskrifter har blivit vanligare i synnerhet bland kvinnorna. Kvinnor och män läser ungefär lika mycket varje dag men man läser i olika media. Kvinnor lägger ner mer tid på att läsa böcker, vecko- och månadstidningar medan män ägnar mer tid åt läsning på Internet, morgontidningar och kvällstidningar.

Sett ur ett 20-årsperspektiv, har besöken på biblioteken ökat kraftigt bland både kvinnor och män och accentueras ytterligare. Ökningen har varit kraftigare för kvinnorna än för männen. Utlåningen av böcker har dock minskat under de senaste åren. Minskningen kan hänföras till såväl skön-, barn- som facklitteratur. Utlåningen av audio-visuella (AV-) medel som talböcker och kassettböcker har ökat. Biblioteken har under senare år fått en ny funktion som kulturell mötesplats.

1.4 SCB:s uppdrag

Riksdagen biföll den 12 december 2001 regeringens proposition om sänkt skattesats vid omsättning av böcker, tidskrifter med mera³ från 25 till 6 procent. Sänkningen trädde i kraft den 1 januari 2002. Regeringen anförde också i den propositionen vikten av att en sänkt mervärdesskatt får fullt och bestående genomslag i det pris som konsumenterna betalar för böcker och tidskrifter.

Regeringen tillsatte en kommission för bokprisfrågor med uppdrag att följa och granska prisutvecklingen för de varor som omfattas av den sänkta mervärdesskatten. I kommissionens uppdrag ingår även att redovisa de litteraturpolitiska effekterna av den sänkta mervärdesskatten.

SCB har fått i uppdrag att förse kommissionen med relevant underlag i enlighet med SCB:s offert av den 21 december 2001 med förändring den 25 juni 2002 samt offerten avseende prismätningar på kurslitteratur av den 16 maj 2002. Uppdraget innebär i huvudsak att mäta konsumentprisutvecklingen på böcker och tidskrifter under perioden 2002–2004. Priserna mäts även retroaktivt mellan 2001 och 2002 med annan metod. Med de möjligheter som statistiken ger kommer SCB att följa ekonomisk utveckling för tillverkare, distributörer och återförsäljare av böcker och tidskrifter. NORDICOM-Sverige levererar årligen underlag till SCB om läsandet av böcker och tidskrifter. SCB ställer ett mindre antal frågor kring läsandet i SCB:s omnibussundersökningar och i SOM-Institutets opinionsundersökningar. Därutöver ställs två tilläggsfrågor i Statens kulturråds undersökning *Kulturbarometern 2002*. I rapporterna från SCB kommer också att finnas information om läsandet från andra relevanta undersökningar. Rapportering till Kulturdepartementet och kommissionen för bokprisfrågor kommer att ske totalt sex gånger, preliminärt i augusti och januari år 2002–2005 (sista rapporten i januari 2005).

³ Sänkt skattesats tillämpas för omsättning av böcker, broschyrer, häften och liknande alster, tidningar och tidskrifter, bilderböcker, ritböcker och målarböcker för barn, noter och kartor.

2. Prisutveckling på böcker och tidskrifter

SCB:s huvudsakliga uppgift är att mäta konsumentpriser på böcker och tidskrifter mellan år 2002 och 2004. Detta görs genom prisobservationer i butik. Med hjälp av butikskataloger mäts även konsumentpriser i butik mellan år 2001 och 2002. Vid fastställande av metodik och praktiskt tillvägagångssätt har en referensgrupp med deltagare från bokbranschen medverkat. Synpunkter har också inhämtats från företrädare för bokklubbar. För klargörande av tillvägagångssätt och metod, se *avsnitt 2.1.3, 2.1.5 och 5.1.1*. Prisutvecklingen för böcker och tidskrifter jämförs också med prisutvecklingen för andra varor och tjänster.

För uppföljning av prisutvecklingen på böcker i butik mellan år 2001 och 2002 observeras priser i butikskataloger⁴ samt i bokklubbars medlemstidningar. Dessa prismätningar redovisas i *avsnitt 2.1*. I prismätningarna år 2002–2004 observeras bokpriser (två gånger per år) i fysiska butiker (51 bokhandlar varav de flesta sortimentsbokhandlar, ett mindre antal varuhus/stormarknader, en livsmedelsbutik och en kiosk), i bokklubbars medlemstidningar och på Internet. Dessa prismätningar redovisas första gången i augusti 2003.

Priser på tidskrifter noteras mellan 2001 och 2004 genom observation i butik eller information från Internet, kompletterat med telefonsamtal till tidskriftsutgivare. I denna rapport redovisas prisutveckling 2001–2002.

2.1 Prisutveckling år 2001–2002

Största prissänkningen går att uppmäta för bokhandeln

Sammanvägt⁵ har böcker totalt minskat i pris med 12,7 procent mellan 2001 och 2002. Prisutvecklingen på böcker skiljer sig åt mellan bokhandelns bokkataloger och bokklubbararnas medlemstidningar. Bokhandelns priser sjönk med 13,8 procent mellan 2001 och 2002. Bokklubbararnas priser sjönk med 10,3 procent under samma period. Både bokhandeln och bokklubbar har en största prissänkning för skönlitteratur, 15,5 respektive 12,4 procent.

Tidskriftspriserna sjönk mellan oktober 2001 och oktober 2002 med 10,3 procent. Familje- och damtidningar är den tidskriftskategori som har den största prissänkningen (11,9 procent). Tidskriftskategorierna Ekonomi, teknik, foto, hobby samt Datortidskrifter har de minsta prissänkningarna (6,9 respektive 6,6 procent).

Resultatet av prismätningar i bokhandeln, bokklubbararna och för tidskrifterna åskådliggörs i *tabell 2.1–2.3*.

⁴ Bokhandelns butikskataloger avser fyra säsonger, dessa är februari (Rea), april (vår), september (höst) och november (jul).

⁵ Bokhandeln och Bokklubbararna i hopslagna. Bokhandelns butikskataloger utgör 68 procent, bokklubbararnas medlemstidningar utgör 32 procent. Vägningstalen är framräknade efter uppgifter från Svenska Förläggarföreningen.

2.1.1 Resultat – Butikspriser

Tabell 2.1 Prisutveckling på böcker i butik år 2001–2002(enligt butikskataloger se avsnitt 2.1.3). Procent

	Skön	Barn	Fack	Samtliga	Inflations- justerad moms- sänkning
Totalt	-15,5 ± 1,5 ⁶	-14,4 ± 2,2	-11,3 ± 1,6	-13,8 ± 1,0	-13,3 ⁷
Rea	-15,2 ± 1,5	-12,8 ± 2,9	-10,1 ± 2,3	-12,8 ± 1,2	-13,0
Vår	-16,5 ± 5,0	-18,3 ± 5,4	-12,0 ± 4,8	-14,9 ± 3,1	-13,2
Höst	-16,8 ± 3,5	-18,7 ± 5,7	-8,9 ± 3,9	-13,9 ± 2,3	-13,6
Jul	-17,4 ± 2,9	-9,7 ± 5,3	-12,8 ± 3,6	-14,4 ± 2,1	-13,2
Antal pris- observationer	6 973 st	4 251 st	9 980 st	21 204 st	

Källa: SCB

Sammantaget över skön-, barn- och facklitteratur var priserna i butik för hela året i genomsnitt $13,8 \pm 1,0$ procent lägre under år 2002 jämfört med 2001. Priserna på skönlitteratur var i genomsnitt $15,5 \pm 1,5$ procent lägre under 2002. För barnböcker var priserna under motsvarande period i genomsnitt $14,4 \pm 2,2$ procent lägre och för facklitteratur i genomsnitt $11,3 \pm 1,6$ procent lägre jämfört med 2001.

2.1.2 Resultat – Bokklubbar

Tabell 2.2 Prisutveckling på böcker i bokklubbarnas medlemstidningar år 2001–2002. Procent

	Skön	Barn	Fack	Samtliga	Inflations- justerad moms- sänkning
Totalt	-12,4 ± 1,6	-6,6 ± 3,1	-9,4 ± 2,6	-10,3 ± 0,9	-13,3 ⁷
Antal prisobservationer	2 286 st	972 st	3 694 st	6 952 st	

Källa: SCB

Sammantaget över skön-, barn- och facklitteratur var priserna i bokklubbarnas medlemstidningar under år 2002 $10,3 \pm 0,9$ procent lägre jämfört med 2001. Priset på skönlitterära böcker var i genomsnitt $12,4 \pm 1,6$ procent lägre under perioden januari–december 2002 jämfört med januari–december 2001. För barnböcker var priserna under motsvarande period i genomsnitt $6,6 \pm 3,1$ procent lägre och för fackböcker i genomsnitt $9,4 \pm 2,6$ procent lägre.

Resultaten baseras på ett genomsnitt för bokklubbar. Vissa bokklubbar kan därför ha sänkt priserna i nivå med den inflationsjusterade bokmoms-sänkningen eller mer, andra inte. Beräkningen inkluderar en – för år 2001 respektive 2002 - genomsnittlig expeditonsavgift som en bokklubsmedlem erlägger per köp. Även expeditonsavgiften omfattas av moms-sänkningen.

⁶ Osäkerhetstal är ett uttryck för den variabilitet i resultaten som uppstår på grund av urval. Se vidare *avsnitt 5.1*.

⁷ Gäller kalenderåret 2001 till 2002.

I bokpriskommissionens direktiv framgår att staten har som mål att stimulera en varierad utgivning av kvalitetslitteratur samt att öka tillgången till och intresset för litteratur i alla grupper. SCB har därför valt att väga alla böcker i bokklubbarnas medlemstidningar lika. Det innebär att alla böcker inom respektive litteraturgenre och bokklubb har samma tyngd/betydelse i beräkningen oavsett om de svarar för en stor eller liten del av bokklubbens omsättning.⁸

2.1.3 Tillvägagångssätt – Böcker

Butikspriser

Vid mätning av priser i butik för tidsperioderna 2001 jämfört med 2002, har bokhandlar valts ut genom ett systematiskt urval från tidskriften *Svensk bokbransch matrikel 2001/2002*. Totalt ingår 64 stycken bokhandlar i urvalet. De bokhandlar som ingår i urvalet har kontaktats för information om hur bokpriser sätts i den specifika bokhandeln.

Prisuppgifter för år 2001 och 2002 har inhämtats från de bokhandlar som ingår i urvalet och som har egenskaperna: är sortimentsbokhandlar och lokaliserade i Sverige samt kan ange butikskatalog vars priser man följer. Dessa utgör 54 av de 64 ursprungliga bokhandlarna. Det inhämtade prismaterialet består av samtliga bokkatalogpriser med undantag av priser för paketerbjudanden och samlingsvolymmer.

Prisjämförelsen görs mellan åren för jämförbara bokkategorier för respektive aktör. Till exempel jämförs medelpriser för faktaböcker för barn i en viss aktörs reaktalog 2001 med medelpriser för faktaböcker för barn i samma aktörs reaktalog 2002.

Bokklubbar

I prismätningen för bokklubbar ingår de 12 största bokklubbarna i Sverige. Prisjämförelse görs mellan titlar i bokklubbarnas medlemstidningar som presenterats under perioden januari – december 2001 respektive januari – december 2002. I prismätningen beaktas även bokklubbarnas expeditionsavgift till den del den belastar kostnaden för ett genomsnittligt bokinköp.

Pris som är förknippat med villkor eller motprestation utesluts (till exempel pris som gäller när man har varit medlem en viss tid eller redan gjort ett visst antal inköp).

Prisjämförelser mellan tidsperioderna görs för de tre huvudkategorierna skön-, barn- och facklitteratur för respektive bokklubb och vägs ihop för de tre kategorierna över samtliga bokklubbar efter antalet medlemmar.

Kvalitetsklassning görs av titlar efter bandtyp, sidantal och illustrationer. Se vidare *avsnitt 5.1.1* nedan.

⁸ Några bokklubbar har framfört önskemål om att böckerna i deras medlemstidningar skall viktas efter ekonomisk betydelse, eftersom huvudboken utgör den största delen av bokklubbarnas försäljning. Denna synpunkt har beaktats såtillvida att vi här presenterar resultatet av en alternativ beräkning där huvudboken har beaktats separat och där hänsyn tagits till den del av omsättningen som huvudboken utgör samt dess genre. Se vidare den tekniska rapporten, avsnitt 5.1.1. Enligt denna beräkning var priserna sammantaget över skön-, barn- och facklitteratur 12,9 procent lägre 2002 jämfört med 2001 (skönlitteratur -15,9, barnlitteratur -3,4 och facklitteratur -9,6 procent). Osäkerhetstalen för dessa alternativa resultat är högst så stora som de i huvudberäkningen (se tabell 2.2).

Felkällor

Liksom alla statistiska undersökningar kan även denna prismätning vara behäftad med felkällor. Tre möjliga felkällor, utöver de urvalsfel som avspeglas i de redovisade osäkerhetstalen, kan särskilt påpekas:

- A: Katalogpriser överensstämmer inte alltid med pris i butik.
- B: Vissa litteraturkategorier och försäljningskanaler ingår inte i undersökningen.
- C: Böckers beskaffenhet och kvalitet förändras över tiden så att den valda metoden inte helt förmår skilja prisförändringar från kvalitetsförändringar.

En mer utförlig redogörelse för beräkningen av prisförändring avseende böcker i butik respektive bokklubbar liksom för felkällornas betydelse presenteras i *avsnitt 5.1.1*.

2.1.4 Resultat – Tidskrifter

Prisförändringen på tidskrifter presenteras i *tabell 2.3*. Priserna avser en sammanvägning av lösnummerprisernas och abonnemangsprisernas utveckling. Indelningen av tidskrifterna grundas på en indelning av Tidningsstatistik AB men är modifierad av SCB så att en viss tidskrift endast ingår i en grupp.

Tabell 2.3 Tidskrifternas prisutveckling oktober 2001 till oktober 2002, efter kategori. Procent

Tidskriftskategori	Prisförändring ⁹	Antal tidskrifter	Inflationsjusterad momssänkning
Totalt momssänkta tidskrifter¹⁰	-10,3 ± 0,8	103	-13,1
Familje- och damtidningar	-11,9 ± 1,2	18	
Hem, bostad, trädgård	-9,6 ± 1,7	15	
Ekonomi, teknik, hobby, foto	-6,9 ± 3,2	11	
Idrott, motion, friluftsliv	-11,2 ± 2,4	8	
Datortidskrifter	-6,6 ± 2,3	8	
Motor	-10,0 ± 1,7	8	
Serietidningar	-9,4 ± 1,9	13	
Övriga momssänkta tidskrifter	-8,6 ± 2,2	22	
Totalt ej momssänkta tidskrifter	+4,4 ± 2,2	7	

Källa: SCB

De momssänkta tidskrifterna har under perioden oktober 2001– oktober 2002 i genomsnitt minskat i pris med $10,3 \pm 0,8$ procent. Skillnaderna mellan lösnummerprisernas och abonnemangsprisernas genomsnittliga utveckling är mycket små och redovisas inte här.

Skillnaderna mellan grupperna är i allmänhet inte statistiskt signifikanta. Datortidskrifterna och de tidskrifter som representerar ekonomi, teknik, hobby och foto har dock en prissänkning som är signifikant mindre än genomsnittet, medan

⁹ Osäkerhetstalen för de uppmätta prisförändringarna kan antas överskatta den verkliga osäkerheten eftersom de prismätta tidskrifterna täcker en mycket stor del av konsumenternas tidskriftsinköp. Tidskrifter med liten omsättning och som är momspliktiga ingår ej i urvalet.

¹⁰ På grund av att ett flertal tidskrifter, framför allt kulturtidskrifter och medlemstidskrifter, utges av ideella föreningar och därför inte är momspliktiga berörs de inte av momssänkningen.

familje- och damtidningarnas prissänkning är signifikant större än snittet. De tidskrifter som ej påverkats av momssänkningen har ökat i pris med 4,4 procent.

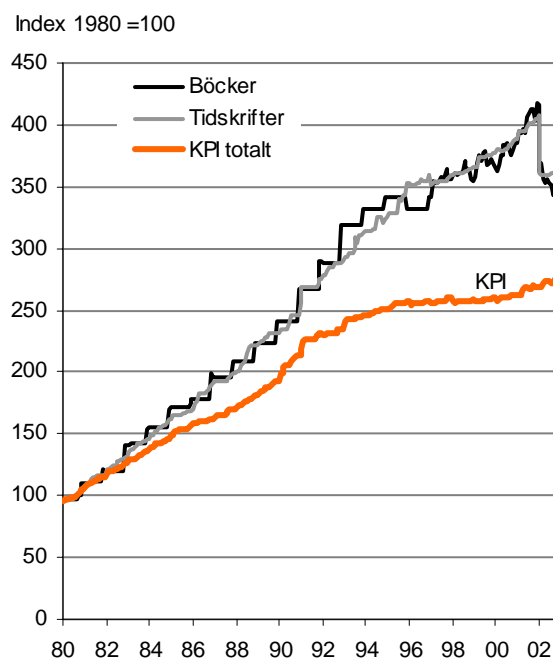
2.1.5 Tillvägagångssätt – Tidskrifter

110 tidskrifter ingår i beräkningarna. Urvalet är gjort så att de som är omsättningsmässigt störst inkluderas. Såväl lösnummer- som abonnemangspris beaktas.

2.2 Priser - historisk utveckling

2.2.1 Nationella prisjämförelser

Diagram 2.1.
Prisutvecklingen för böcker och populärtidskrifter enligt KPI samt KPI totalt

Källa: SCB

Prisökningstakten på böcker¹¹ och tidskrifter (exklusive dagstidningar) har successivt ökat, från ungefär år 1982 fram till januari 2002, i förhållande till KPI totalt. I januari 2002 minskade skillnaden i prisökningstakt till följd av momssänkningen.

Under 1980-talet och en bit in på 1990-talet låg inflationen på relativt höga nivåer jämfört med idag, under vissa perioder över 10 procent. Den genomsnittliga inflationstakten, 12-månadersförändringen, var under perioden januari 1980 till och

¹¹ Prismätningen för böcker i KPI tas fram genom att fem bokklubbar samt tio indikatorböcker i tio bokhandlar studeras. Variationer inom ett enskilt år i delindex för böcker i KPI bör tolkas med försiktighet på grund av begränsat urval. För den totala allmänna prisutvecklingen (KPI) har prisutvecklingen för böcker en begränsad betydelse.

med december 1992 8,0 procent jämfört med 1,8 procent för perioden januari 1993 till och med november 2002.

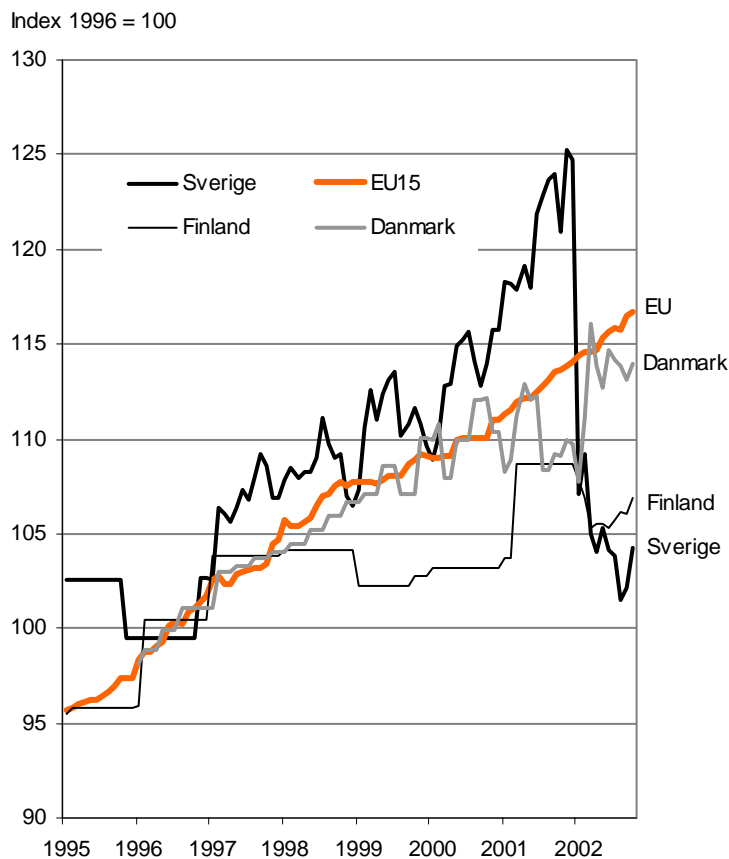
En omläggning av den ekonomiska politiken och inrättandet av ett inflationsmål för penningpolitiken är troligen den viktigaste orsaken till denna nedgång i inflationen. Även andra politiska beslut har påverkat prisutvecklingen. Där kan nämnas sänkningen av momsens på livsmedel den första januari 1996 samt avregleringarna på el- och telemarknaderna under 1990-talets andra hälft.

Inflationsmålet från 19 november 1992 innebar att inflationen enligt måttet UND1, som beräknades av Riksbanken, inte skulle öka. Inflationsmålet förändrades 1995 till att inflationen enligt KPI ska begränsas till 2 procent med en accepterad avvikelse på ± 1 procentenhet.

2.2.2 Internationella prisjämförelser

Diagram 2.2.

Prisutvecklingen på böcker i Sverige, Finland, Danmark och ett genomsnitt för EU:s 15 medlemsländer enligt EU:s harmoniserade index för konsumentpriser (HIKP)

Källa: SCB samt Eurostat och nationella statistikbyråer inom EU

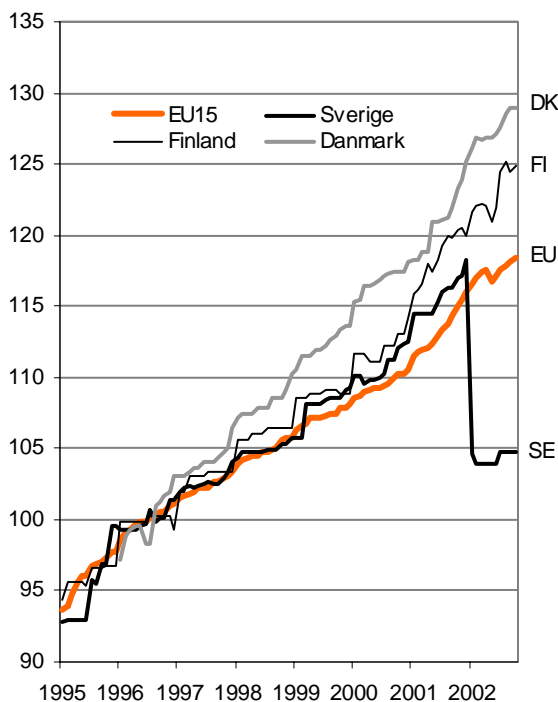
Priserna på böcker har enligt HIKP¹² sedan år 1995 ökat något snabbare i Sverige än för EU:s 15 medlemsländer. I januari 2002 sjönk priserna på böcker i Sverige till följd av momssänkningen. I Finland sänktes momsen på böcker från 22 till 12 procent år 1994 och till 8 procent år 1998. I Danmark är momsen på böcker 25 procent.

¹² De metoder och urval som tillämpas för beräkningen av bokprisutvecklingen inom olika EU-länder skiljer sig väsentligt åt vilket kan påverka jämförbarheten mellan länder. För Sveriges del bör variationen inom ett enskilt år tolkas med försiktighet.

Diagram 2.3

Prisutvecklingen på tidskrifter i Sverige, Finland, Danmark och ett genomsnitt för EU:s 15 medlemsländer, enligt EU:s harmoniserade index för konsumentpriser (HIKP)

Index 1996 = 100

Källa: SCB samt Eurostat och nationella statistikbyråer inom EU

Prisutvecklingen för tidskrifter¹³ i Sverige har i stort sett varit lika med prisutvecklingen för genomsnittet av EU:s 15 medlemsländer från år 1995 till år 1999. Därefter och fram till momssänkningen i januari 2002, då priserna sjönk, har prisutvecklingstakten varit något högre i Sverige.

¹³ För Sverige avses tidskrifter exklusive dagstidningar. För EU 15, Finland och Danmark avses samtliga tidskrifter.

2.3 Prismätning år 2002–2004

I syfte att mäta prisutvecklingen mellan 2002 och 2004 genomförs prismätningar i butik två gånger per år (april samt oktober). Vi beskriver kortfattat dessa mätningar nedan. Resultat från dessa mätningar redovisas första gången i augusti 2003.

Utöver dessa mätningar fortsätter bokklubbs- samt tidskriftsprismätningar på samma sätt som beskrivits ovan.

2.3.1 Tillvägagångssätt – i butik

Bokprismätningar har genomförts i butik under april och oktober månad och kan delas in i tre grupper:

- A – Prismätning i 51 stycken slumpmässigt utvalda sortimentsbokhandlar och en pocketbutik.
- B – Prismätning i några större varuhus
- C – Prismätning i medelstor kiosk och livsmedelsbutik

Prismätning A har genomförts av SCB:s fältarbetare i ett urval av sortimentsbokhandlar plus en pocketboksbutik, samtliga valda med sannolikhetsurval ur SCB:s företagsregister. Prismätning A omfattar ett urval av 1 000 boktitlar, som har fördelats mellan bokhandlar enligt ett särskilt mönster. Vid redovisning av prismätning A kommer hänsyn att tas till att en titel som i början av året är inbunden senare under året kan ges ut som kartonnage och ännu något senare som pocket. I möjligaste mån är det den senast utgivna bandtypen för en specifik titel som prismäts.

Prismätning B har ett urval av titlar dragna genom ett systematiskt urval från den population av titlar, cirka 1 000 stycken per varuhus, som saluförs av respektive varuhuskedja. Urvalet av prismätta titlar är cirka 300 stycken per varuhus men varierar mellan varuhus. Eftersom titeluppsättning och pris inte varierar mellan butiker inom varuhuskedjor har det varit möjligt att begränsa antalet undersökta försäljningsställen till en per kedja.

Prismätning C har genomförts som en total undersökning av samtliga titlar hos aktuella försäljningsställen. I denna prismätning är samtliga titlar pocketböcker, priset för identiska titlar är dessutom detsamma inom företagets alla butiker. Därmed är det möjligt att begränsa prismätningen till två försäljningsställen. Antalet prismätta titlar är i snitt 115 stycken.

2.3.2 Tillvägagångssätt – Internet

Denna prismätning är genomförd på samma urval av titlar som prismätning A. De Internetbokhandlar som ingår i undersökningen har alla egenskapen att de är Sverigebaserade och väl sorterade, det vill säga saluför titlar utgivna av svenska förlag samt av alla kategorier. Drygt hälften av de som ingår i urvalet är endast Internetbaserade, det vill säga saluför titlar endast över Internet, resterande saluför titlar även i reguljära butiker.

3. Ekonomisk utveckling i bok- och tidskriftsbranschen

Som ett komplement till prisutvecklingen för böcker och tidskrifter, kommer SCB att följa ekonomisk utveckling för grupper av företag som framställer, distribuerar och säljer böcker och tidskrifter.

Den ekonomiska utvecklingen följs i termer av intäkter, kostnader och lönsamhet för aktuella branscher/företagsgrupper. Den slutliga redovisningen kommer att ske i början av år 2005 för olika branscher i produktionskedjan; tryckeriverksamhet, förlagsverksamhet och försäljningsverksamhet. Uppgifter från SCB:s omsättningsstatistik för detaljhandeln visas här för bok-, pappers- och tidningshandeln från januari 1999 till och med oktober 2002. Genom företagens mervärdesskatteredovisning kommer SCB i framtida rapporter att följa försäljningsutvecklingen för böcker och tidskrifter hos förlag och återförsäljare. Utvecklingen av intäkter, kostnader och lönsamhet illustreras i den här rapporten för åren 1997–2000 med tidskriftstryckerier som ett exempel.

3.1 Omsättning inom detaljhandel med böcker, papper och tidningar

Uppgifter från SCB:s omsättningsstatistik för detaljhandeln år 2002 visar en uppgång med 14 procent i fasta priser för försäljningen inom bok- pappers-, och tidningshandeln¹⁴ under perioden januari – oktober 2002 jämfört med samma period 2001. Observera dock att omsättningen även inkluderar försäljning av papper och dagstidningar. Det är därför inte osannolikt att försäljningsökningen för böcker och tidskrifter är större än 14 procent.

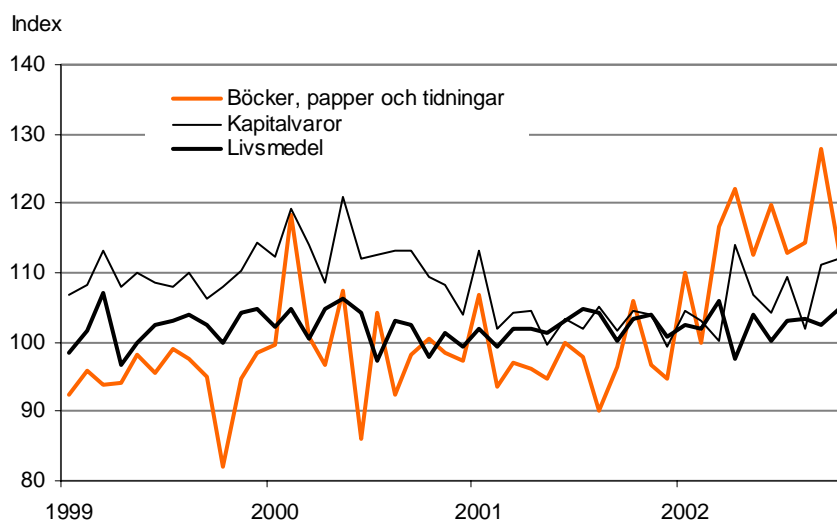
En genomgång av detaljhandelsstatistiken pågår f n inom SCB. Revideringar kan komma att ske framöver.

¹⁴ Näringsgren enligt Svensk Näringsgrensindelning, (SNI92). SNI 5247 på 4-siffernivå omfattar koderna 52471 bok- och pappershandeln samt 52472 tidningshandel.

I *diagram 3.1* redovisas utvecklingen av omsättningen på månadsbasis från januari 1999 till och med oktober 2002. Diagrammet visar omsättning i fasta priser baserat på utvecklingstal en månad jämfört med samma månad föregående år.

Diagram 3.1

Omsättningsutveckling för företag inom bok-, pappers- och tidningshandeln, januari 1999 – oktober 2002, jämfört med branschgrupperna kapitalvaror och livsmedel, fasta priser

Källa: SCB:s omsättningsstatistik

Utvecklingen av omsättningen inom bok- pappers-, och tidningshandeln jämförs med utvecklingen för kapitalvaror¹⁵ och livsmedel¹⁶. Från årsskiftet 2001/2002 har bok- pappers-, och tidningshandeln utvecklats bättre än de andra branschgrupperna. Omsättningen ökade som allra mest i september månad. Jämfört med september 2001 hade omsättningen i bok- pappers-, och tidningshandeln ökat med 28 procent under september 2002. I oktober gick branschen tillbaka utvecklingsmässigt, men visade ändå en ökning på 13 procent jämfört med oktober 2001. Detaljhandeln med kapitalvaror ökade sin omsättning med 12 procent i oktober 2002 jämfört med oktober 2001, medan motsvarande utveckling för livsmedelshandeln var 5 procent.

¹⁵ SNI 5212+523-526 vilka omfattar exempelvis varuhus, apotek, klädfärer, sportaffärer och möbler.

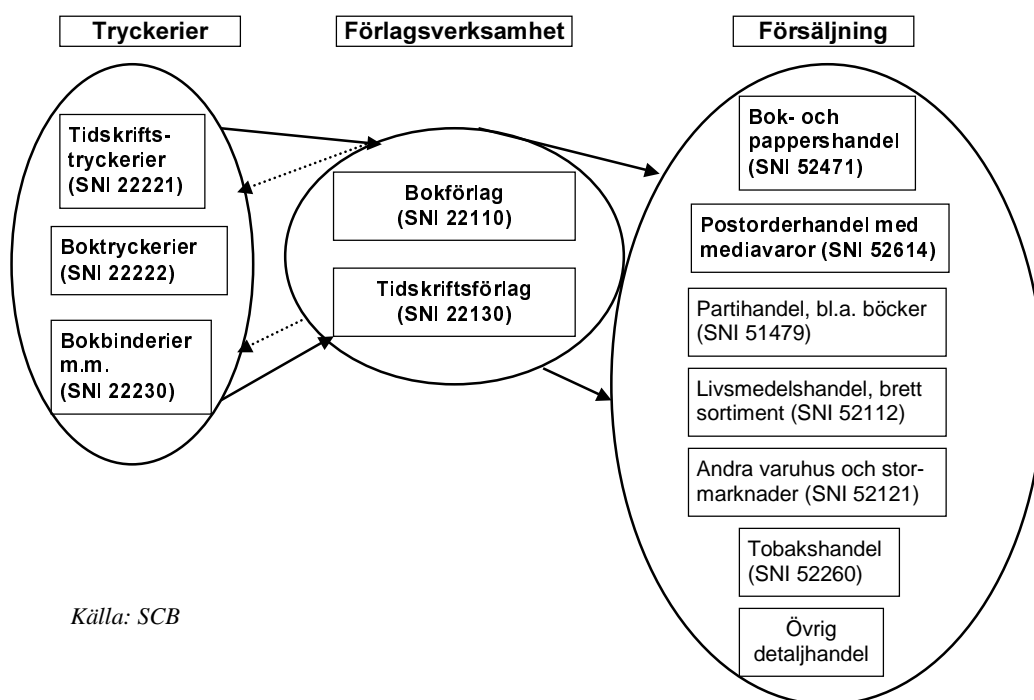
¹⁶ SNI 5211+522 vilka omfattar butikshandel med livsmedel, drycker och tobak.

3.2 Branschens struktur

I SCB:s officiella statistik redovisas ekonomiska transaktioner för företag i näringslivet för branscher¹⁷ och näringsgrenar enligt svensk näringsgrensindelning, (SNI92). Den mest detaljerade indelningen SNI92 tillåter är enligt koder på 5-siffernivå. En bransch på denna nivå utgörs av ett antal företag med huvudsaklig verksamhet inom definierade områden. Diagram 3.2 visar de branschposter (SNI92) som SCB utgår från. Branscherna markerade i fetstil är de SNI-koder som här tills vidare i huvudsak benämns bok- och tidskriftsbranschen. Övriga SNI-branscher kan ha en mindre andel av sin totala verksamhet som kan hänföras till böcker och tidskrifter. Därutöver kan det också finnas företag inom andra SNI-branscher än de som visas här som även de har omsättning av böcker och tidskrifter.

Diagram 3.2

Branscher som framställer, distribuerar och säljer böcker och tidskrifter

Källa: SCB

Särskilt inom förlagsbranscherna och detaljhandeln finns det svårigheter med att urskilja den verksamhet som hänför sig till böcker och tidskrifter. En gruppering enligt branschkoderna enligt diagram 3.2 är därför inte idealisk. Företagen kan ägna sig åt fler verksamheter utöver de huvudsakliga ovan och/eller omsätta andra varor än böcker och tidskrifter.

3.2.1 Branschrenhet

Branschernas struktur har studerats utifrån en ansats som syftar till att beskriva branschrenheten. Tidskriftstryckerierna visar sig i studien ha en hög andel företag som enbart är verksamma inom tidskriftstryck. SCB har därför valt att visa denna bransch som exempel i den här rapporten.

¹⁷ Med bransch avses ett verksamhetsområde eller sammanfattning av alla enskilda företag som framställer eller säljer en viss typ av varor eller tjänster.

Inom övriga branscher kan en viss branschblandning förekomma, framför allt för detaljhandelsbranscherna men även för boktryckerierna. Enligt uppgifter från en sortimentsundersökning som gjordes av SCB avseende år 1997, utgjorde 54 procent av omsättningen inom *Bok- och pappershandel* respektive 21 procent inom *Postorderhandel med mediavaror* försäljning av böcker och tidskrifter. Resterande omsättning består av annan försäljning. För bokhandlarnas del rör det sig om kontorsmaterial såsom block, pennor, pärmar, miniräknare med mera. Även postorderhandeln omfattar försäljning av kontorsmaterial, CD-skivor och annat. En del av denna försäljning sker via Internet.

För industribranscherna finns uppgifter från SCB:s undersökning Industrins Varuproduktion att tillgå. Här syns att *Bokförlagens* försäljning i huvudsak består av varor som omfattas av momssänkningen (böcker, kartor, musiknoter med mera). Detsamma gäller även *Tidskriftsförlagens* produktion. *Boktryckerierna* däremot är ganska branschblandade. Tryckning av exempelvis dekaler, affischer och reklamtrycksaker ingår.

Intäkterna hos tryckerier syns som råvarukostnader hos förlag. Förlagen säljer i sin tur varor via flera distributionskanaler, såsom bokhandlare, varuhus och grossister. En stor del av förlagens försäljning sker också via bokklubbar direkt till konsumenterna. En stigande omsättning inom bokförlag skulle kunna bero på merförsäljning, antingen via bokklubbar direkt till konsument eller till bokhandlar, varuhus med flera.

3.3 Intäkter, kostnader och lönsamhet

Intäkterna beskrivs utifrån SCB:s Företagsstatistik, vilket i princip innebär redovisad omsättning¹⁸. Den kan delas upp i nettoomsättning (intäkter från huvudsaklig verksamhet) och övriga rörelseintäkter (intäkter som ej har med den huvudsakliga verksamheten att göra, till exempel hyresintäkter) enligt årsredovisningen för ett specifikt företag. Omsättningen kan också studeras utifrån företagets momsdeklarationer. Framöver kan SCB använda denna källa för att följa omsättningsutvecklingen för böcker och tidskrifter. Precis som intäkterna, är kostnaderna och lönsamhetsberäkningarna baserade på SCB:s Företagsstatistik. I kostnaderna har företagets redovisade kostnader för råvaror/handelsvaror, personal, övriga externa kostnader och övriga rörelsekostnader räknats in¹⁹.

Lönsamhet för företag/branscher redovisas i termer av avkastning på totalt kapital och eget kapital samt rörelsemarginal. Avkastning på totalt kapital visar hur företagets tillgångar har förräntats och är ett mått på operativ lönsamhet. Avkastning på eget kapital visar hur lönsamt det är att investera i företagen i branschen. Rörelsemarginal visar det överskott som ska täcka räntekostnader, skatter och ge utrymme för en eventuell vinst.

¹⁸ Jämförelsestörande intäkter (som ej normalt förekommer i den löpande verksamheten) och finansiella intäkter ingår inte i redovisningen.

¹⁹ Avskrivningar, jämförelsestörande kostnader och finansiella kostnader ingår inte i redovisningen.

3.3.1 Försämrad lönsamhet hos tidskriftstryckerier

Tidskriftstryckeriernas intäkter minskade något år 1998 jämfört med 1997 och var 2000 ungefär desamma i löpande priser som 1997. Gapet mellan intäkter och kostnader sjönk år 2000 då kostnaderna steg mer än intäkterna. Lönsamheten, mätt i avkastning på eget kapital, var 1998 något bättre än 1997 men har därefter kraftigt sjunkit och är lägre än i industrin som helhet.

Tabell 3.1 Antal företag per storleksklass efter antal sysselsatta samt totalt för år 1997-2000, tidskriftstryckerier (SNI 22221)

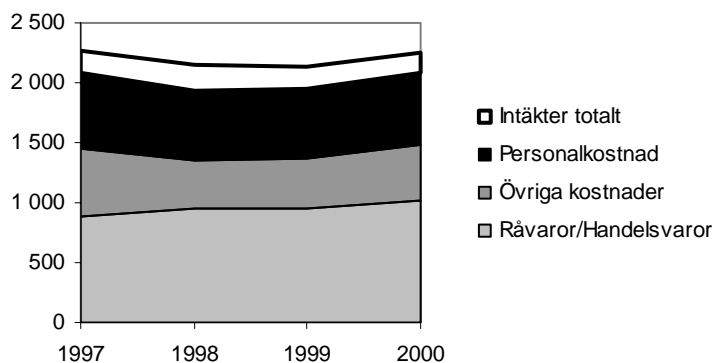
Antal	År 1997	År 1998	År 1999	År 2000
0-1	63	54	48	44
2-19	42	45	43	40
20-49	9	9	8	8
50-	7	5	5	5
Totalt	121	113	104	97

Källa. SCB:s Företagsstatistik

Tidskriftstryckerier enligt SNI 22221 består av cirka 100 företag, varav de flesta har färre än 20 anställda. De stora företagen påverkar dock branschens totala intäkter, kostnader och lönsamhet mest, även om de är få till antalet. Antalet företag minskade kontinuerligt mellan år 1997 och 2000.

Diagram 3.3

Totala rörelseintäkter och rörelsekostnader för tidskriftstryckerier 1997-2000. Miljoner kronor, löpande priser

Källa: SCB. Företagsstatistiken.

Tidskriftstryckeriernas intäkter uppgick till totalt 2,3 miljarder kronor år 2000. Omsättningen består främst av intäkter från den huvudsakliga verksamheten (nettoomsättningen), medan övriga rörelseintäkter svarade för endast 2 procent av omsättningen år 2000.

Råvaror/handelsvaror står för de största kostnaderna. Dessa kostnader uppgick till ungefär 1 miljard kronor år 2000. Där ingår kostnader för papper, färg och övriga insatsvaror. Råvarukostnaderna utgjorde 43 procent av totalkostnaderna 1997 och 49 procent 2000. Under perioden ökade tidskriftstryckeriernas kostnader för råvaror/handelsvaror i löpande priser med 15 procent.

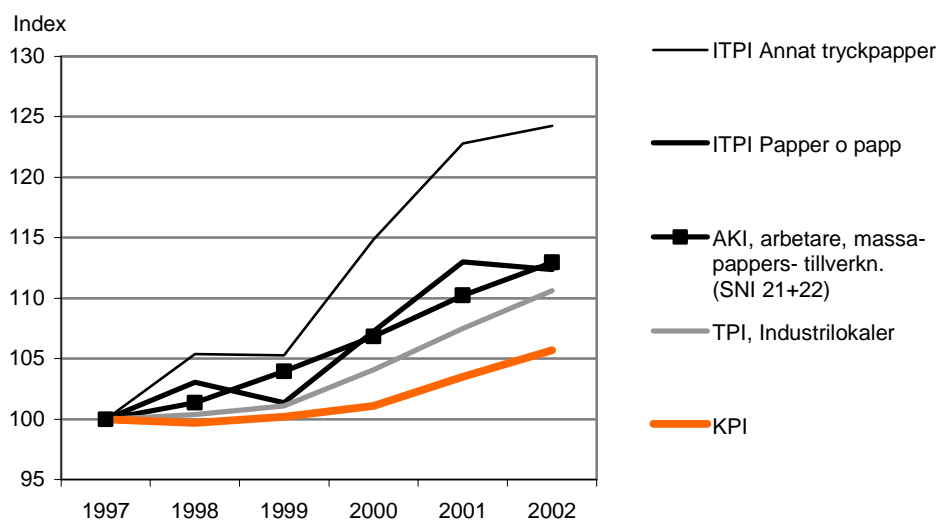
Personalkostnaderna sänktes 1998 och ökade sedan successivt. År 2000 uppgick personalkostnaderna till cirka 600 miljoner kronor, vilket var en marginellt lägre nivå än 1997.

Bland övriga kostnader²⁰ på 460 miljoner kronor år 2000 ingår till exempel kostnader för lokalhyror, transport, reklam och PR. För tidskriftstryckerierna var kostnaderna för lokalhyror 70 miljoner kronor medan transportkostnaderna uppgick till 26 miljoner kronor.

Gapet mellan intäkter och kostnader för tidskriftstryckerierna var störst år 1998. Därefter minskade intäkterna mer än kostnaderna, vilket ledde till ett minskat överskott 1999. Även mellan 1999 och 2000 minskade gapet mellan intäkter och kostnader, vilket till största delen berodde på ökande kostnader.

Om företagen gjort investeringar i maskiner med lånade medel betalas räntekostnader på lånen varje år. Dessa kostnader syns inte i diagrammet, eftersom de klassificeras som finansiella kostnader. Om inte räntekostnaderna uppvägs av andra intäkter, såsom ränteintäkter, vinster vid aktieförsäljningar eller liknande, innebär det att gapet mellan intäkter och kostnader blir ännu mindre. SCB har dock valt att endast redovisa de intäkter och kostnader som påverkas mest av den löpande verksamheten i företagen.

Diagram 3.4
Utveckling av papperspriser, arbetskostnader och lokalhyror²¹
Index. 1997 = 100, löpande priser

Källa: SCB

Priset på papper och kostnader för personal och lokalhyror har samtliga ökat mer än priserna generellt i Sverige under 1997-2001 (se kurvan för KPI i diagram 3.4).

Gruppen "Papper och papp" innehåller tidningspapper, tryckpapper som inte är tidningspapper (här "Annat tryckpapper"), kraftpapper och kraftpapp samt övrigt

²⁰ Posten övriga kostnader omfattar övriga externa kostnader och övriga rörelsekostnader enligt resultaträkningen. Specifieringen av de externa kostnaderna på lokalhyror, transportkostnader och reklam rymmer en viss osäkerhet.

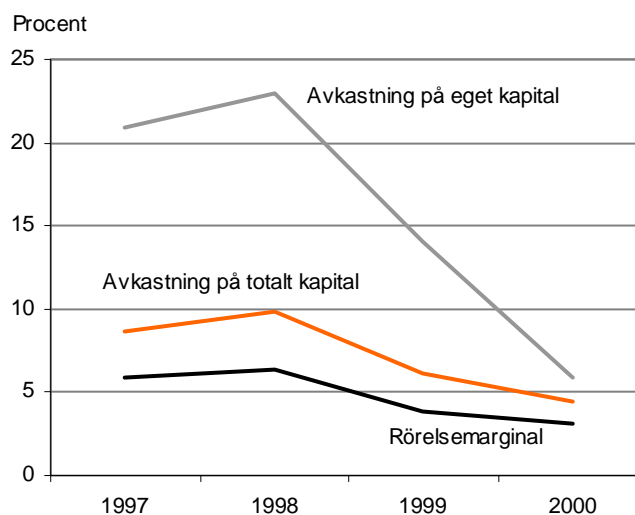
²¹ ITPI=Prisindex för inhemsk tillgång (d.v.s. varor som förbrukas i Sverige), AKI=Arbetskostnadsindex, TPI=Tjänsteprisindex, KPI=Konsumentprisindex

papper och papp (cellstoff, plastbelagt papper, ritpapper med mera). Gruppen ”Annat tryckpapper” som ingår i gruppen ”Papper och papp” innehåller sådant glättat papper som används till veckotidningar, flerfärgsbilagor, reklam och liknande.

Att papperspriserna ökade betydligt mer än priserna generellt kan förklara tidskriftstryckeriernas ökade råvarukostnader under samma period. Papper är en viktig insatsvara i produktionen. Råvarukostnaden i *diagram 3.3* omfattar dock fler kostnadsslag än bara papper.

Hyreskostnaderna för industrilokaler påverkar de tryckerier som hyr sina lokaler. Dessa kostnader ingår i *diagram 3.3* under övriga kostnader och utgjorde år 2000 tre procent av de totala kostnaderna.

Diagram 3.5
Tidskriftstryckeriernas lönsamhet 1997–2000. Procent

Källa: SCB. Företagsstatistiken

Skillnaden mellan intäkter och kostnader minskade hos tidskriftstryckerierna år 2000. Tidskriftstryckerierna visade en tendens till vikande lönsamhet år 1998–2000, med minskande avkastning på både eget och totalt kapital, *diagram 3.5*. Företag med fler än 50 anställda visade bättre värden för avkastningen på eget kapital än vad företag med färre anställda gjorde.

Vid en jämförelse med motsvarande nyckeltal beräknade för hela industrisektorn (SNI 10–37), hade tidskriftstryckerierna lägre lönsamhetsmått år 2000. För industrin som helhet var avkastningen på totalt kapital 9 procent och avkastningen på eget kapital 18 procent. För tidskriftstryckerierna var avkastningen på totalt kapital 4 procent och avkastningen på eget kapital 6 procent. Rörelsemarginalen sjönk också mellan 1998–2000 och var 3 procent hos tidskriftstryckerierna år 2000, hälften jämfört med industrisektorn som helhet.

4. Läsandets utveckling

4.1 Sammanfattning av huvudresultat

Det finns många undersökningar som belyser läsandet i Sverige. I en del fall kan motstridiga uppgifter redovisas. Det beror vanligen på att undersökningarna har olika syfte och att olika metoder och definitioner använts. Nedan följer en del generella resultat som till viss del bekräftas av flera undersökningar. Längre fram i avsnittet redovisas resultat från varje undersökning var för sig och mer ingående.

Enligt SCB:s tidsanvändningsstudier 1990/91 och 2000/01 har tiden under 1990-talet vi ägnar åt idrott och friluftsliv ökat något, medan tiden vi avsätter för social samvaro och läsning minskat.

NORDICOM²², som på uppdrag av SCB, sammanställt rapporterna *Bokläsning i den digitala tidsåldern 1979–2001 och Tidskriftsläsning i den digitala tidsåldern*²³ konstaterar att trenden i minskat bokläsande förefaller ha avstannat. År 2001 uppgick andelen som läser böcker i Sverige en genomsnittlig dag till närmare 40 procent. Lästiden en genomsnittlig dag är drygt 60 minuter. Det är fler som ägnar sig åt bokläsande än till exempel åt Internetanvändning, läsning av kvällspress eller tittande på video. Däremot kommer bokläsandet långt efter TV-tittande, radiolyssnande samt läsning av morgontidningar. Andelen som läser böcker är högre i Sverige och övriga Norden än i Europa generellt. I Sverige har vi också betydligt fler böcker i hemmet än genomsnittet i Europa.

Läsванеundersökningar avseende böcker visar på ett klart samband mellan läsvanor å ena sidan och kön, ålder och utbildning å andra sidan. Kvinnor läser mer än män, flickor mer än pojkar, yngre mer än äldre, högutbildade mer än lågutbildade.

Drygt fyra av tio (44 procent) ungdomar mellan 10 och 18 år läser böcker varje dag eller flera dagar i veckan. Nästan en lika stor andel (39 procent) uppger att de läser böcker mer sällan än en gång i veckan, eller aldrig. Barn i åldrarna 3-8 år läses för/läses själva 26 minuter en genomsnittlig dag (böcker, serietidningar, dagstidningar, kvälls- och veckotidningar). I rapporten *Tidskriftsläsning i den digitala tidsåldern* framgår det att antalet tidskrifter under den senaste 20-årsperioden ökat från drygt 2 600 till 4 500 tidskrifter. Numera kan man hitta tidskrifter som täcker det mesta från samhälle, ekonomi och teknik till arkeologi, etnografi och socialantropologi. Internet rymmer också allt fler tidskrifter. År 1997 var antalet 164 och år 2001 fanns det närmare 500 svenska tidskrifter som kunde läsas via nätet. Drygt en tredjedel av den svenska befolkningen uppger att de använder Internet en vanlig dag och 13 procent av dessa läser dagstidning/tidskrift på nätet.

I SCB:s omnibuss i april 2002 ställdes för bokpriskommissionens räkning frågor om upplevd prissänkning och förändrade inköpsvanor för böcker och tidskrifter. Nära hälften av de medverkande i undersökningen hade då uppmärksammat att böcker hade blivit billigare. Det var fler som ökat sina inköp av böcker än av tidskrifter.

I SCB:s undersökningar av levnadsförhållanden (ULF) redovisas trender avseende bokläsandet, veckotidningsläsandet och tidskriftsläsandet mellan 1976 och 1999.

²² NORDICOM-Sverige vid Göteborgs universitet

²³ Resultaten är hämtade från Mediebarometern. Uppgifterna avser befolkningen mellan 9 och 79 år

Uppgifterna har sammanställts i rapporten *Den kulturella välfärden: Svenska folkets kulturvanor 1976–1999*. SCB har producerat rapporten på uppdrag av Statens kulturråd. Rapporten finns tillgänglig på Statens kulturråds hemsida (www.kulturradet.se). Av rapporten framgår det att bokläsandet ökat bland kvinnorna medan det minskat bland män och ungdomar. Gapet mellan könen har därmed blivit större.

För att studera barns läsvanor redovisas en sammanställning av *Levnadsnivåundersökningen 2000 för barn (Barn-LNU)*, som genomförs av Institutet för social forskning (SOFI) vid Stockholms Universitet. Här kan man läsa att fyra av tio ungdomar (10 till 18 år) läser böcker varje dag eller flera dagar i veckan. Mer än hälften av ungdomar mellan 16 till 18 år läser sällan eller aldrig en bok.

Även i *Barnbarometern* som genomförs av Mediamätning i Skandinavien AB (MMS) redovisas uppgifter om barns läsvanor. Här redovisas att medierna upptar drygt 3 timmar per dag av småbarnens (3 till 8 år) tid. Läsandet och lyssnandet ligger på ungefär samma nivå som under 1990-talet medan tittandet på TV och video har ökat.

Uppgifter om mediabestånd, besöksfrekvens och utlåning från biblioteken har hämtats från publikationen *Kulturen i siffror: Folkbiblioteken 2000 och 2001*. Rapporten produceras årligen av SCB på uppdrag av Statens kulturråd. I denna rapport framgår det att biblioteksbesöken ökat medan boklånen minskat. Biblioteken har under senare år fått nya funktioner i en roll som kulturell mötesplats.

I nedanstående tabell följer en teknisk sammanställning av de undersökningar som i den här rapporten beskriver läsandets utveckling. I tabellen går att utläsa grundläggande skillnader som särskiljer undersökningarna från varandra.

Tabell 4.1 Undersökningar kring läsandets utveckling

	Tidsanvändningsundersökningen.	ULF-undersökningarna	Omnibuss	Mediebarometern
Metod	Tidsdagbok	Hembesök	Telefonintervju	Telefonintervju
Urval	Ca 3600 individer ²⁴	7 500	2 002	3 458
Svarsfrekvens	60%	77 %	62 %	69 % (2001)
Ålder	20–64 år	16–84 år ²⁵	16–74 år	9–79 år
Institut	SCB	SCB	SCB	NORDICOM
Period	1991 och 2000	1976–1999	2002	1979–2001

	Barn-LNU	Barnbarometern	Biblioteksstatistik
Intervjumetod:	Hembesök	Telefonintervju	Enkät
Urval:	1 304	2 148	Totalundersökning
Svarsfrekvens:	85 %	80 % (2001)	100 % (Visst partiellt bortfall)
Ålder:	10–18 år	3–8 år	Ej relevant
Institut:	SOFI ²⁶	MMS ²⁷	SCB ²⁸
Period:	2000	1995–2001	1976–2001

²⁴ 7 000 dagböcker från ca 3600 individer

²⁵ Mellan åren 1975–1979 16–74 år

²⁶ Institutet för social forskning vid Stockholms Universitet, LNU står för Levnadsnivåundersökning.

²⁷ Mediamätning i Skandinavien AB.

²⁸ SCB producerar statistiken på uppdrag av Statens kulturråd

4.2 SCB:s Tidsanvändningsundersökning

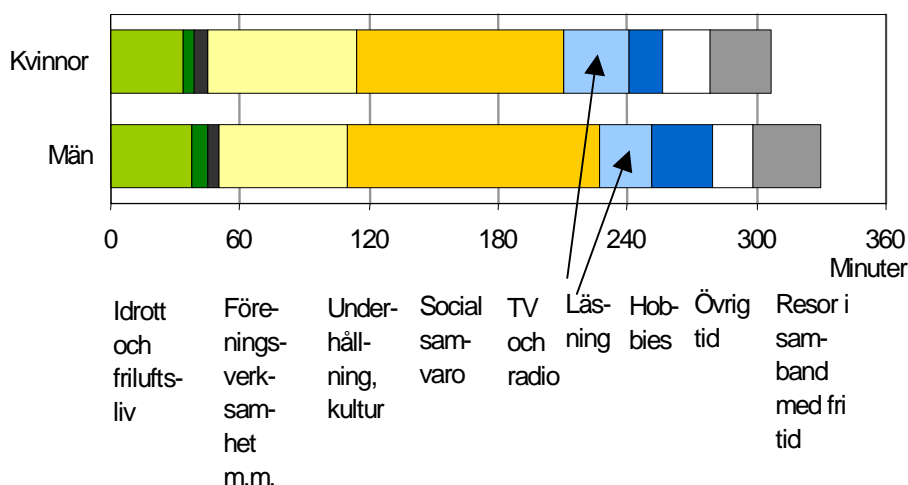
Den fria tiden, för personer mellan 20 och 64 år, består i princip av den tid och de aktiviteter som återstår efter förvärvsarbete, hemarbete, studier och personliga aktiviteter (personliga behov). Därmed blir den fria tiden en restkategori och själva begreppet inte helt adekvat. Till den helt dominerande delen består den fria tiden av aktiviteter som i dagligt språkbruk betecknas som fritidsaktiviteter, nämligen idrotts- och friluftsliv, föreningsverksamheter, underhållning och kultur, social samvaro, att läsa och se på TV samt utövande av hobbies av olika slag.

Läsandet har minskat under 1990-talet

Det verkar ha skett vissa förändringar för några fritidsaktiviteter under 1990-talet. Idrott och friluftsliv har ökat något för både kvinnor och män. Social samvaro och läsning har minskat. Läsningen har minskat med en tredjedel för män, från 34 till 24 minuter, och en fjärdedel för kvinnor, från 36 till 28 minuter per dygn.

Diagram 4.1

Fritidsaktiviteter per dygn i åldern 20–64 år 2000/01 (minuter). Stapel (ljusblå) nummer fyra från höger avser läsning. Uppgifterna avser en 12-månadersperiod.

Källa: SCB, Tidsanvändningsundersökningen. Preliminära uppgifter.

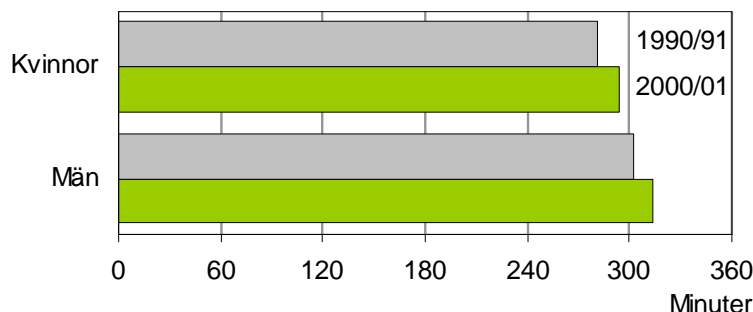
I diagram 4.1 avses läsning som uppgiven huvudaktivitet i tidsdagböckerna. Läsning omfattar såväl läsning av dags- och veckotidningar och tidskrifter som läsning av böcker. Läsning av facklitteratur ingår i aktivitetskategorin studier. Läsning kan också förekomma som biaktivitet i samband med andra aktiviteter, till exempel resor. Den typen av läsning är inte medtagen här. (SCB kommer att under år 2003 studera hur läsningen förändras när läsning under resor tas med i en fördjupad analys.) Mätningen av tid för läsning avser läsning som en fritidsaktivitet. Tid för läsning inom ramen för förvärvsarbete kan inte beräknas utifrån insamlade data. Orsaken är att det inte finns information om vilka olika aktiviteter som utförts under betald arbetstid. Det finns ingen markant skillnad mellan veckodagar och helgdagar när det gäller tiden som används till läsning.

Den fria tiden har ökat under 1990-talet

Den fria tiden förefaller ha ökat något sedan 1990/91. Ökningen är cirka en kvart om dagen i genomsnitt både för kvinnor och män. För befolkningen i yrkesverksam ålder uppgick den fria tiden år 2000/01 till mellan fem och fem och en halv timme per dag, något mer för män än för kvinnor. Se diagram 4.2

Diagram 4.2

Fri tid för personer i åldern 20–64 år 1990/91 och 2000/01 (minuter).
Uppgifterna avser en 9-månadersperiod

Källa: SCB, Tidsanvändningsundersökningen. Preliminära uppgifter

Kvinnornas fria tid är betydligt mer fragmenterad än männens

Ett resultat från undersökningen år 1990/91 var att kvinnors fria tid är betydligt mer uppdelad och fragmenterad än mäns. SCB kommer att analysera resultaten ytterligare men detta resultat väntas stå sig år 2000/01. En tolkning är att en större del av kvinnors fria tid har karaktär av pauser i andra verksamheter, särskilt hemarbete. En paus i hemarbete, kanske en stunds tidningsläsning i väntan på att potatisen kokat klart, kommer – vilket må vara rätt eller fel – att klassificeras som en fritidsaktivitet. Framför allt en del av kvinnors fria tid borde närmast kunna betraktas som en del av hemarbetet, analogt med att pauser i förvärsarbete räknas in i arbetstiden. Skillnaden mellan kvinnors och mäns fria tid skulle därmed öka något på så sätt att kvinnors fria tid minskar.²⁹

4.3 Undersökningarna om levnadsförhållanden (ULF)

I SCB:s undersökningar om levnadsförhållanden (ULF) har under årens lopp frågats om såväl bokläsande som läsande av tidskrifter och veckotidningar. Vad som är tidskrifter respektive veckotidningar definieras inte i undersökningen. På inrådan av Statens kulturråd utökades frågebatteriet 1999 med en fråga om läsning av skönlitteratur, detta för att kunna urskilja den rena nöjesläsningen från läsning av annan slags litteratur såsom faktaböcker, uppslagsböcker, instruktionsböcker och liknande. SCB har därefter på uppdrag av Statens kulturråd sammanställt en rapport: *Den kulturella välfärden. Svenska folkets kulturvanor 1976–1999*. Resultaten nedan utgör korta referat ur denna rapport.

4.3.1 Bokläsandets trender sedan 1980-talet

Bokläsandet har ökat bland kvinnor och minskat bland män sedan början av 1980-talet. Gapet mellan könen har därmed blivit större.

Tidsskriftsläsandet har ökat något bland män och kraftigt bland kvinnor. Veckotidningsläsandet har minskat i synnerhet bland män. Biblioteks-besökandet har ökat kraftigt bland både män och kvinnor under 1990-talet, men mest bland kvinnor.

²⁹ Rydenstam, K., Wadeskog, A., Vardagens organisation, Kap 5 i Valfärd och ojämlikhet i 20-årsperspektiv 1975–1995. SCB, Rapport 91 i serien Levnadsförhållanden.

Tabell 4.2 Kulturella aktiviteter minst någon gång per år. Nuläge 1998–99 i procent. Trend 1982–99 i procentenheter där + anger ökning och - minskning. Personer 16–84

	Nuläge	Trend
Teater	40,3	+9,4*
Konsert	45,8	+14,8*
Konstmuseum/konstutställning	37,4	+7,5*
Annat museum än konstmuseum	42,2	-1,5
Bibliotek	58,9	+10,4*
Studiecirklar eller kurser	22,8	-7,5*
Bio	57,5	+11,5*
Gudstjänst eller väckelsemöte	36,9	-5,3*
Föreläsningar eller föredrag**	24,2	.
Idrottsevenemang**	48,5	+7,2
Restaurang, pub eller kafé (nöje)	86,8	+24,3*
Bokläsning	79,5	-1,1
Skönlitteratur**	68,1	.
Tidskriftsläsning	76,0	+7,4*
Veckotidningsläsning	73,2	-5,6*
Spela musikinstrument	15,1	-2,4*
Sjunga i kör eller annan grupp	5,9	+0,5
Måla, rita, teckna, arbeta m. lera	16,9	-1,2
Folkdans, balett/jazzbalett**,***	3,8	-5,0*
Fotografera eller filma**	48,9	-6,8
Dagbok, dikter, artiklar, brev m.m.	36,3	+1,9
Diskotek eller annan danslokal**,***	41,0	-4,6
Dansrestaurang eller liknande**,***	28,6	.
Sy, sticka, väva eller liknande	30,8	-14,0*
Trä- eller metallslöjda	14,6	+0,8
Utöva någon hobby**	35,4	+16,4
Dator i hemmet	64,9	+44,2*

* Förändringen är signifikant på 5 %-nivån. ** Avser 1999. *** Personer 16–74 år.

Källa: SCB

Utöver förändringar i läsandet visar tabellen att användning av datorer i hemmet ökat kraftigt liksom resurangbesök, konsertbesök och biobesök. Sy, väva, sticka, deltagande i studiecirklar och kurser har blivit mindre populärt.

Biblioteksbesöken ökar

Biblioteksbesökandet har ökat med 13 procent för kvinnor och 8 för män. 54 procent av männen och 64 procent av kvinnorna besöker numera ett bibliotek någon gång. Den kraftigaste ökningen har skett bland personer 65 år och äldre. Men besökandet har även ökat markant för ej facklärd arbetare. Det är dock långt kvar innan man kan tala om någon åldersutjämning eller socioekonomisk utjämning.

Läsvanorna har ändrat karaktär under de senaste 20 åren

Läsvanorna har ändrat karaktär under de senaste 20 åren. Läsning av veckotidningar har minskat medan läsning av tidskrifter har blivit vanligare i synnerhet bland kvinnor. Bokläsningen har legat tämligen konstant runt 80 procent av befolkningen. Vid en jämförelse mellan könen kan konstateras att bokläsandet minskat bland män med 5 procent till att år 1999 omfatta 73 procent. För kvinnors

del kan man i stället se en ökning med 3 procent till 86 procent som läser en bok någon gång under året. Även mellan de olika åldersgrupperna går utvecklingen isär. Bland de yngre har bokläsningen minskat med ungefär 5 procentenheter medan den i stället ökat i motsvarande grad bland de äldre. Bokläsningen har minskat något både bland arbetare och tjänstemän.

Läsning av veckotidningar har minskat

Läsningen av veckotidningar har minskat med 8 procent för män och 4 för kvinnor. En nedgång syns i alla åldersgrupper och den är något större bland arbetare än bland tjänstemän. Nedgången är också något större bland lågutbildade.

Kraftig ökning av läsning av tidskrifter

För tidskrifter konstateras en kraftig uppgång, i synnerhet bland kvinnor där uppgången varit 10 procent sedan i början av 1980-talet. Kvinnornas andel på nuvarande 70 procent närmar sig männens som är 82 procent. För 16–19-åringar märks en förhållandevis kraftig uppgång med 15 procent. Däremot syns ingen förändring vare sig mellan olika utbildningsgrupper eller socioekonomiska grupper. Undantag är företagare som ökat sin tidskriftsläsning med 12 procent och facklärd arbetare vars uppgång varit 7 procent.

4.4 Omnibussundersökning

Läsvanor och utbildningsnivå samvarierar

Resultaten från omnibussundersökningen pekar generellt på att läsvanor avseende böcker, tidskrifter³⁰ och Internet samvarierar med utbildningsnivå. Ju högre utbildningsnivå desto högre andel läsande.

Hur ofta man läser böcker respektive tidskrifter varierar inte över olika åldersgrupper. Vid frågan hur länge man läser uppger de flesta att man läser mellan 15 och 30 minuter per tillfälle. För vissa grupper har det inte gått att utläsa tillförlitliga resultat på grund av låg svarsfrekvens inom respektive grupp. Det går inte att särskilja läsandet mellan socioekonomiska grupper (sysselsättningsförhållanden, utbildningsnivå, årsinkomst och facktillhörighet) eller urskilja läsvanor för svenskar med annat födelseland än Sverige.

Kvinnor läser böcker oftare än män

Som *tabell 4.3* visar läser kvinnor oftare böcker än män. Andelen män som *i stort sett aldrig* läser en bok är 24 procent. Tabellen visar även att frekvensen för läsandet ökar med utbildningsnivå och att andelen av dem som *läser sällan* inte nämnvärt varierar mellan olika grupper.

³⁰ Vecko- månads- och specialtidningar.

Tabell 4.3 Bokläsande (våren 2002)

Böcker*	Totalt	Män	Kvinnor	Förgymnasial utbildning	Gymnasial utbildning	Eftergymnasial utbildning
Läser aldrig	16	24	9	27	17	5
Läser sällan**	36	38	32	36	39	28
Läser ofta***	48	38	59	37	44	67

* I procent.

** Lördag, söndag eller någon/några dagar per månad.

*** Varje dag eller flera dagar i veckan.

Källa: SCB, Omnibussundersökningen.

Bokläsandet skiljer sig från övrigt läsande (tidskrifter och internet) i hur mycket tid som spenderas per lästillfälle. Betydligt fler läser böcker i minst en timme och betydligt färre i mindre än 15 minuter.

Prissänkningen har uppmärksammats av de svarande

Hälften av de svarande uppmärksamade att böcker har blivit billigare. En tredjedel av dessa uppger att prissänkningen har lett till ökade inköp av böcker.

Mer än hälften av de svarande läser sällan eller aldrig tidskrifter

Av dem som inte läser böcker och som angav orsak till detta svarade drygt hälften brist på tid³¹. Andra orsaker var bland annat ointresse, dålig syn och läser i sitt yrke. Ingen uppgav pris på böcker som orsak.

Män läser oftare tidskrifter än böcker

Män läser oftare tidskrifter än böcker. En fjärdedel av alla medverkande i undersökningen har uppmärksammat att priset på tidskrifter har sänkts. Elva procent av dessa har ökat sina inköp i samband med prissänkningen.

Som *tabell 4.4* visar är skillnaderna små mellan olika grupper. Av de som läser tidskrifter är det ingen signifikant skillnad mellan kön, ej heller tycks utbildningsnivå påverka läsandet av tidskrifter.

Tabell 4.4 Tidskriftsläsning (våren 2002)

Tidskrifter*	Totalt	Män	Kvinnor	Förgymnasial utbildning	Gymnasial utbildning	Eftergymnasial utbildning
Läser aldrig	10	11	9	16	10	6
Läser sällan**	48	43	53	48	48	46
Läser ofta***	42	46	38	36	42	48

* I procent

** Heldag eller någon/några dagar per månad

*** Varje dag eller flera dagar i veckan.

Källa: SCB, Omnibussundersökningen.

Mer än hälften i åldersgruppen 18–29 år läser dagligen något på Internet.

Det är skillnad i läsvanor på Internet mellan åldersgrupper. Över hälften i åldersgruppen 18–29 år läser något på Internet varje dag eller flera dagar i veckan. Cirka en tredjedel i åldersgruppen 30–54 år och omkring 10 procent i åldersgruppen 55–74 läser på Internet varje dag eller flera dagar i veckan.

Läsning på Internet, se *tabell 4.5*, är vanligare bland män än kvinnor. Frekvensen läsande på Internet ökar med utbildningsnivå.

³¹ Av dem som aldrig läser böcker var det 29 procent som uppgav en orsak.

Tabell 4.5 Internetläsning (våren 2002)

Internet*	Totalt	Män	Kvinnor	Förgymnasial utbildning	Gymnasial utbildning	Eftergymnasial utbildning
Läser aldrig	46	40	53	60	49	29
Läser sällan**	22	19	23	19	20	25
Läser ofta***	32	41	24	21	31	46

* I procent.

** Lördag, söndag eller någon/några dagar per månad.

*** Varje dag eller flera dagar i veckan.

Källa: SCB, Omnibussundersökningen.

4.5 Bokläsning i den digitala tidsåldern och Tidskriftsläsning i den digitala åldern – två rapporter från NORDICOM (Mediebarometern)

Se separata dokument eller besök SCB:s webbplats www.scb.se/bokmoms.

4.6 Ur Levnadsnivåundersökningen 2000 för barn

Levnadsnivåundersökningen 2000 (LNU2000) för barn har genomförts av Institutet för social forskning (SOFI). LNU2000 intervjuar en promille av den vuxna befolkningen. För att kunna undersöka barns levnadsnivå intervjuas de barn som ingår i intervjupersonens hushåll. Syftet med undersökningen är att studera barns och ungdomars levnadsförhållanden. Data avseende 2001 kommer att tillföras rapporten våren 2003.

Drygt fyra av tio ungdomar läser ofta böcker

Drygt fyra av tio ungdomar mellan 10 och 18 år läser böcker varje dag eller flera dagar i veckan. Nästan en lika stor andel (39 procent) uppger att de läser böcker mer sällan än en gång i veckan, eller aldrig. Det är även skillnader mellan åldrar. De yngre barnen läser mer än de äldre. Bland 10–12-åringar läser 58 procent böcker varje dag eller flera dagar i veckan, medan motsvarande siffra för 13–15-åringar är 39 procent och för 16–18-åringar 30 procent.

Mer än hälften av äldre ungdomar läser sällan eller aldrig en bok

Bland 16–18-åringarna är det över hälften (55 procent) som läser böcker sällan eller aldrig. Motsvarande siffra för 13–15-åringarna är 44 procent och för 10–12-åringarna 25 procent.

Inga skillnader eller små skillnader mellan samhällsgrupper

Det finns inga klara skillnader mellan familjetyper. Det finns vissa, men inte särskilt stora, skillnader mellan barn från olika samhällsklasser. Barn till medel/lägre tjänstemän, företagare och arbetare läser böcker något mer sällan än barn till referenskategori högre tjänstemän. Medan 50 procent av barnen till högre tjänstemän läser varje dag eller flera dagar i veckan är motsvarande siffra 43 procent för barn till medel/lägre tjänstemän och företagare, och 40 procent för barn till arbetare. 14 procent av arbetarbarnen uppger att de aldrig läser, medan detta endast gäller för 6 procent av barn till högre tjänstemän.

Det finns inga nämnvärda skillnader mellan barn med svensk- eller utrikesfödda föräldrar.

Barn träffar vänner och kompisar ofta

44 procent av ungdomarna uppger att de läser varje dag eller flera dagar i veckan. Beträffande övriga fritidsaktiviteter ser vi att barn och unga ofta träffar vänner (51 procent uppger att de har kompisar hemma varje dag eller flera dagar i veckan, 60 procent att de är hemma hos kompisar, och 72 procent att de träffar kompisar på annat ställe än hemma hos någon). Drygt hälften (55 procent) uppger att de följer med i nyheterna varje dag eller flera dagar i veckan. Andelen är större hos de äldre – bland 16–18-åringarna är det ungefär tre av fyra som följer med i nyheterna så ofta.

Hälften av ungdomarna spelar ofta data- eller TV-spel

Hälften av ungdomarna spelar data- eller TV-spel varje dag eller flera dagar i veckan. Medan 30 procent av flickorna uppger att de gör detta är motsvarande siffra för pojkarna 71 procent. Knappt fyra av tio ungdomar uppger att de är på Internet varje dag eller flera dagar i veckan, det vill säga en något mindre andel än som läser böcker. Det är vanligare bland äldre barn att vara ute på Internet.

Hälften av ungdomarna uppger att de idrottar varje dag eller flera dagar i veckan

Ungefär hälften av ungdomarna uppger att de idrottar varje dag eller flera dagar i veckan. En dryg fjärdedel idrottar aldrig. 7 procent deltar i aktivitet som inte har med idrott att göra varje dag eller flera dagar i veckan, och drygt var femte (22 procent) gör det en gång i veckan eller oftare. 42 procent av ungdomarna sysslar med eget intresse varje dag eller flera dagar i veckan, det vill säga det är nästan lika vanligt som att läsa böcker.

Knappt hälften (48 procent) uppger att de gör precis vad de vill en stund varje dag eller flera gånger i veckan. Se *tabell 4.6*.

Tabell 4.6 Läsna böcker (viktade, avrundade procent)

	Varje dag	Flera dagar i veckan	En dag i veckan	Mer sällan	Aldrig	Summa
Alla	18	26	17	28	11	100
<i>Kön</i>						
Pojkar (ref.)	13	22	19	31	15	100
Flickor	22***	30***	16	25*	7***	100
<i>Ålder</i>						
10–12 (ref.)	28	30	18	19	6	101
13–15	12***	27	18	31***	13***	100
16–18	10***	20**	16	38***	17***	101
<i>Familjetyp</i>						
Båda föräldrarna (ref.)	18	27	17	28	10	100
En förälder	16	23	17	30	14	100
Ombildad familj	18	24	18	25	16	101
<i>Samhällsklass</i>						
Högre tjänsteman (ref.)	23	27	19	24	6	99
Tjänsteman, medel/lägre	17*	26	18	28	12*	101
Företagare	13**	30	17	31	11	102
Arbetare	17	23	16	30	14**	100
<i>Föräldrars födelseland</i>						
Sverige (ref.)	18	26	16	28	12	100
Annat land	15	24	26**	26	11	102

*** statistiskt signifikant på 1%-nivån; **dito på 5%-nivån; *dito på 10%-nivån

Källa: SOFI, Barn-LNU 2000 (Barns och ungdomars välfärd, SOU 2001:55)

Det finns en skillnad mellan könen, nämligen att flickor läser mer än pojkar, Könsskillnaden beror i stor utsträckning på att det är de yngsta flickorna (10–12 år) läser mer än pojkarna i samma ålder. Se tabell 4.7.

Tabell 4.7 Barns läsvanor (procent)

	Varje dag	Flera dagar i veckan	En dag i veckan	Mer sällan	Aldrig	Summa
Pojkar 10–12 år (ref.)	21	24	21	25	8	99
Pojkar 13–15 år	9***	23	19	31	18**	100
Pojkar 16–18 år	7***	18	14	40***	21***	100
Flickor 10–12 år (ref.)	35	35	14	12	4	100
Flickor 13–15 år	16***	31	17	30***	7	101
Flickor 16–18 år	13***	22**	17	35***	12**	99

*** statistiskt signifikant på 1%-nivån; **dito på 5%-nivån; *dito på 10%-nivån

Källa: SOFI, Barn-LNU 2000 (Barns och ungdomars välfärd, SOU 2001:55)

Samtliga resultat är hämtade från frågan: ”Under en vanlig vecka, alltså måndag till söndag, hur många dagar brukar du göra något av följande på fritiden?” och de 11 delfrågor som tillhör detta block. För exakta formuleringar, se frågor 7–17 i formuläret (finns nedladdningsbart från <http://www.sofi.su.se/LNU2000>).

Variablerna kön, ålder, familjetyp, samhällsklass och föräldrars födelseland är de som genomgående används som bakgrundsvariabler i *Barns och ungdomars*

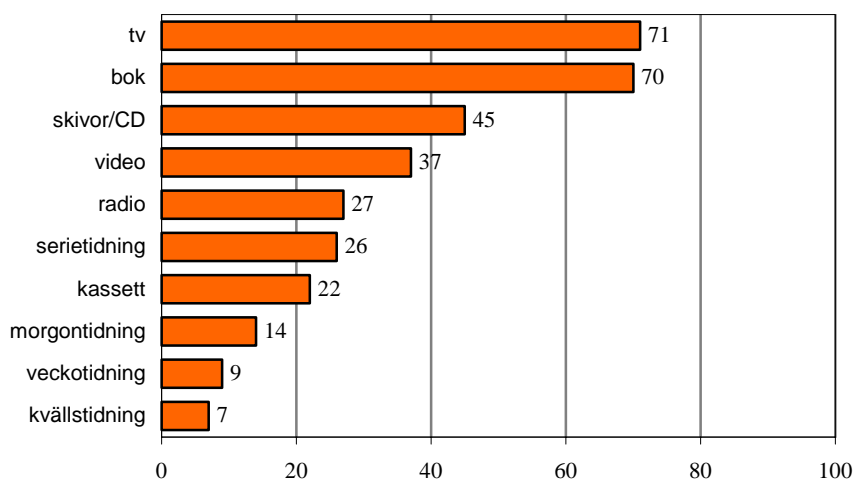
välfärd (SOU 2001:55) av Jan O. Jonsson och Viveca Östberg med medarbetare.
(För operationaliseringar av samt en diskussion kring dessa bakgrundsvariabler, se
s. 59ff (volymen finns nedladdningsbar i pdf-format på
<http://www.sofi.se.se/LNU2000/barnlnu.htm>).

4.7 Barnbarometern

Undersökningen *Barnbarometern* genomförs årligen av Mediamätning i Skandinavien AB (MMS). Föräldrar till barn i åldrarna 3–8 år tillfrågas om barnens massmedie- och kulturvanor. Den senaste undersökningen omfattar perioden februari år 2000 till maj 2001 med uppehåll för sommarmånaderna. Med hänsyn till den undersökta gruppens ringa ålder intervjuas barnens föräldrar eller vårdnadshavare. Uppgifterna om medieanvändning och konsumtionstid baseras på frågor där föräldrarna får ge en uppskattning av om och hur länge barnet lyssnat, tittat och läst eller blivit läst för. Varje fråga i undersökningen har ställts till cirka 300 barns föräldrar.

Diagram 4.3

Andel 3–8 åringar som använder olika massmedier en genomsnittlig dag 2000/01 (procent)

Källa: Mediamätning i Skandinavien AB (MMS), *Barnbarometern*

4.7.1 Barns tidsanvändning

Barn ägnar mer tid åt massmedia än tidigare

Den sammanlagda tid som småbarn ägnar åt olika massmedier är den högsta som uppmätts vid de olika mättillfällena. Medierna upptar drygt 3 timmar per dag av småbarnens tid. *Läsandet och lyssnandet* ligger på ungefär samma nivå som under senare 90-talet medan *tittandet* har ökat. Andelen *läsare* bland barn och tiden för *läsande* har slutat minska. Se *tabell 4.8*.

Tabell 4.8 Hur 3–8 åringar fördelar sin tid (minuter)

	95/96*	98/99*	00/01*
Tittande	109**	109**	124**
Lyssnande	38	30	33
Läsande	27	23	26
Totalt	174	162	183

* I minuter

** Tv- och videotittande mätt med People meter

Källa: Mediamätning i Skandinavien AB (MMS), *Barnbarometern*

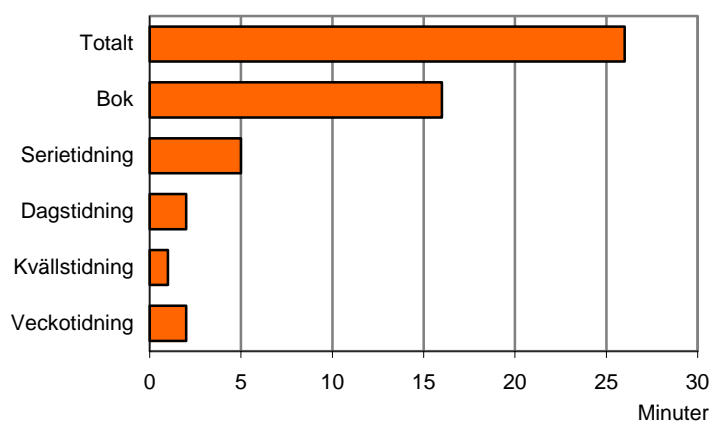
4.7.2 Barns läsvanor

Barn läser 26 minuter per dag

26 minuter per dag av den totala medieanvändningen använder barn 3–8 år åt läsning. Läsningen är uppdelad på böcker, serietidningar, dagstidningar, kvällstidningar och veckotidningar. Se *diagram 4.4*. Barn ägnar under år 2000/2001 tid åt böcker och serietidningar i ungefär samma utsträckning som vid tidigare mätningar under andra hälften av 90-talet. Morgontidningar läses av barn ungefär som tidigare och förändringen av kvälls- och veckotidningsläsningen är marginell jämfört med föregående mätningar. Datorer är av allt större betydelse även i småbarns vardag. 87 procent av 3–8 åringarna har tillgång till dator i hemmet och 79 procent har Internetanslutning.

Diagram 4.4

3–8 åringars läsvanor 2000/01 (antal minuter per dag)

Källa: Mediamätning i Skandinavien AB (MMS), Barnbarometern

De flesta yngre har den senaste veckan läst eller tittat i någon bok

Sett i tidsperspektivet *senaste veckan* har 92 procent av barnen läst eller tittat i någon bok. Föräldrarnas utbildningsnivå har stor betydelse för barnens kontakt med böcker. Det antal barn som läser (läses för) en bok *en genomsnittlig dag* har ökat bland 3–4-åringar samt bland pojkar, medan tiden för läsning över alla grupper i stort sett är oförändrad sedan mitten av 90-talet.

En fjärdedel av alla yngre läser eller tittar i någon serietidning varje dag

Ungefär en fjärdedel av alla 3–8-åringar läser (läses för) eller tittar i någon serietidning *en genomsnittlig dag*. Under *en vecka* tittar/läser 59 procent av barnen i någon serietidning. Läsning av serietidningar är relaterad till ålder 5–8-åringar läser serietidningar mer än 3–4-åringar. Serietidningsläsning bland 3–8-åringar har minskat avsevärt sedan början av 90-talet. Minskningen har dock avtagit i den senaste mätningen.

14 procent av 3–8 åringar läser eller tittar i någon dagstidning

Tidigare verkade intresset för dagstidningar vakna först under skolåren men någon sådan tendens märks inte längre. 14 procent av 3–8 åringar läser/tittar i någon morgontidning *en genomsnittlig dag*. 38 procent av 3–8 åringar har läst/tittat i någon morgontidning under *senaste veckan*. Barn till högutbildade och flickor generellt kommer i högre utsträckning i kontakt med dagstidningar än andra 3–8-åringar. Dagstidningsläsning bland barn kan ha samband med föräldrarnas läsvanor.

Få småbarn läser eller tittar i en kvällstidning

De dagliga kvällstidningsläsarna bland småbarn är ganska få, även om de tycks ha ökat något. Den tid som ägnas åt läsning av kvällstidningar är försumbar. Under en *vecka* har 18 procent av barnen kontakt med kvällstidningar. Barnens läsning speglar troligen de vuxnas. Kvällstidningsläsningen bland småbarnen har inte visat några större variationer under 90-talet.

En liten andel 3–8 åringar läser eller tittar i veckotidningar

En liten andel 3–8 åringar läser eller tittar i veckotidningar. Flickor och pojkar är ungefär lika intresserade, den dagliga lästiden är kort. Den *senaste veckan* har 27 procent av barnen läst någon veckotidning. Andelen barn som läser veckotidningar har ökat något.

4.7.3 Barns biblioteksvanor

Barn besöker ofta bibliotek. 91 procent av 3–8-åringar har besökt något bibliotek det senaste året .

4.8 De kommunala folkbiblioteken

SCB gör på uppdrag åt Statens kulturråd årliga undersökningar om de kommunala folkbiblioteken. Uppgifterna i nedanstående avsnitt är hämtade från rapporterna *Folkbiblioteken 2001 och 2002*. Rapporterna utges av Statens kulturråd i serien *Kulturen i siffror*. Nedanstående tabell utgör en sammanfattning av kommunala folkbiblioteks verksamhet.

Tabell 4.9 Kommunala folkbiblioteks verksamhet 1998–2001

	1998 Totalt antal	1999 Totalt antal	2000 Totalt antal	2001 Totalt antal	Per invå- nare	% för- änd- ring ¹⁾
Mediebestånd	46 366 000	46 670 000	46 629 000	46 499 637	5,2	-0,3
Bokbestånd	43 832 000	44 102 000	44 012 000	43 817 614	4,9	-0,4
AV-mediebestånd	2 534 000	2 568 000	2 616 000	2 682 286	0,3	2,5
Tidnings- och tidskriftsbestånd						
Årsprenumerationer	109 000	106 000	104 112	103 775		-0,3
Titlar, endast huvudbibliotekets	-	68 000	66 172	65 714		-0,7
Utlåning	80 901 000	79 413 000	79 896 000	78 377 808	8,8	-1,9
Böcker	72 100 000	70 259 000	70 140 000	68 050 994	7,6	-3,0
AV-medier	8 804 000	9 154 000	9 757 000	10 326 814	1,2	5,8
Öppethållandetim- mar en vintervecka	33 796	33 497	33 934	34 426		1,4
Huvudbibliotek	12 525	12 367	12 505	12 681		1,4
Filialer	19 141	19 203	19 516	19 882		1,9
Bibliotekspersonal						
Totalt antal helårsverken	5 186	4 891 ²⁾	4 918	4 921	0,6 ³⁾	0,1
därav bibliotekarier	2 382	2 304 ²⁾	2 357	2 411	0,3	2,3
Driftskostnader, löpande priser, tkr	2 896 147	2 883 153	2 917 560	3 063 160	334	5,0

1) Mellan år 2000 och 2001.

2) Från och med 1999 exklusive länsbibliotekspersonal.

3) Per 1 000 invånare.

Minskad utlåning av böcker mellan 2001 och 2002

Den totala utlåningen av böcker från kommunala folkbibliotek (*Statens kulturråd*) minskade under 2001 – från 70,1 miljoner lån 2000 till 68,1 miljoner lån 2001 det vill säga med nästan 3 procent. AV- medier i form av talböcker, kassettböcker, E-böcker³² och specialböcker för dyslektiker³³ ökade från 3,8 miljoner lån till 3,9 miljoner lån.

³² Böcker som via biblioteken laddas ner från nätet.

³³ ”Bok och band”.

Den minskade utlåningen av böcker kan hänföras till samtliga kategorier. Såväl utlåningen av skönlitteratur som facklitteratur som barnlitteratur minskade. Barnboksutlåningen minskade med 898 000 lån, facklitteraturen med 841 000 och skönlitteraturen med 350 000 lån. Sammantaget lånades 7,6 böcker per innevånare 2001 jämfört med 7,9 böcker år 2000.

4.8.1 Bibliotekens bokbestånd

Minskning av inköp av nya böcker

Inköpen av nya böcker som ökat sedan 1997, minskade något under 2001 då de kommunala folkbiblioteken köpte in drygt 2 miljoner nya böcker. Av de nya böckerna var 37 procent barnböcker. Nyförvärven utgjorde 4,7 procent av beståndet vilket motsvarar 4,9 böcker per innevånare vilket är en minskning med 0,4 procent jämfört med året innan.

Minskning av bokbeståndet

Bokbeståndet i de kommunala folkbiblioteken uppgick år 2001 till 43,8 miljoner böcker vilket är en liten minskning sedan föregående år. Bokbeståndet per innevånare är större ju mindre kommunen är. I de befolkningmässigt minsta kommunerna fanns 6,8 böcker per innevånare mot 3,0 i de största. Detta förhållande beror på att en liten kommun, för att utbudet av boktitlar inte skall bli alltför begränsat, måste skaffa fler bokvolym per invånare än en större kommun.

Barnböckerna utgjorde 31 procent av bokbeståndet och 3,5 procent utgjordes referenslitteratur (uppslagsböcker, facklitteratur med flera böcker som ej är avsedda för hemlån).

Minskad bokutlåning för fjärde året i rad

Bokutlåningen minskade 2001 för fjärde året i rad då 7,6 lån per innevånare beräknades. Minskningen faller såväl på barnbokslånen som på lånen av facklitteratur och skönlitteratur.

De flitigaste boklånen återfinns precis som tidigare år i små och mellanstora kommuner där man lånade i genomsnitt 8 böcker per person. I de största kommunerna lånades endast 6 böcker per person.

Barnböcker är alltså den kategori av böcker som lånas mest. Av samtliga boklån utgjorde lån av barnböcker 42 procent vilket är en andel som hållit i sig under praktiskt taget hela 90-talet.

I genomsnitt lånades 2,5 volymer skönlitteratur, 2,7 volymer facklitteratur och 20,7 barnböcker per innevånare i respektive åldergrupp (0–12 år, 13 år och äldre)

4.8.2 Talböcker och kassetböcker på biblioteken

Ökad utlåning av talböcker och kassetböcker

År 2001 fanns det nära en miljon talböcker³⁴ på de kommunala biblioteken och 395 000 kassetböcker. Såväl talboksutlåningen som kassetboksutlåningen fortsatte att öka under 2001. Ca 2,2 miljoner lån av talböcker och 1,7 miljoner lån av kassetböcker registrerades under 2001. Angående specialböcker för dyslektiker³⁵ noterades 162 000 lån år 2001 och 137 000 lån år 2000. Beståndet av dessa böcker var 70 000 år 2000 och 73 000 år 2001.

³⁴ Boksystem avsett för synskadade.

³⁵ ”Bok och band”.

4.8.3 Tidningar och tidskrifter

Bibliotekens prenumerationer på tidningar och tidskrifter (inkl gratisprenumerationer) sammantaget var år 2001 knappt 104 000, en liten minskning med 0,3 procent sedan föregående år. Uppdelat på tidningsprenumerationer och tidskriftsprenumerationer redovisas en ökning av antalet tidningsprenumerationer och en minskning av tidskriftsprenumerationerna.

5. Teknisk rapport

5.1 Prismätningar

Prismätningar har vissa särdrag bland statistiska undersökningar. Syftet med en prismätning är att fastställa den genomsnittliga prisutvecklingen för en grupp varor eller tjänster (ofta benämnda *produkter* med ett samlingsbegrepp) av konstant kvalitet. Häri ligger också den specifika svårigheten med prismätningar, eftersom produkterna på marknaden ständigt förändras till beskaffenhet och kvalitet. Det är nödvändigt att använda en metodik som ser till att kvalitetsförändringar avskiljs från de rena prisförändringar som skall uppmätas.

Bokprismätning är ett exempel på detta. För det första är boken en kvalitetsmässigt heterogen och snabbt föränderlig vara, vilket för den övervägande delen av bokmarknaden gör det svårt att hitta jämförbara varor vid två tidpunkter. Förutom omfånget i sidor eller dylikt, det grafiska utförandet (bildmängd, papperskvalitet) har vi det förhållandet att en bok (titel) ofta är en färskvara som regelmässigt minskar i upplevt konsumentvärde och därmed i pris med tiden. Försäljningskanalerna är också diversifierade med till exempel traditionella bokhandlar med stort sortiment, varuhus, dagligvarubutiker, kiosker samt bokklubbar och internetförsäljning.

Den huvudansats som hittills³⁶ valts för böcker i de här undersökningarna är att bilda kvalitetsklasser, inom vilka den genomsnittliga bokkvaliteten kan antas vara approximativt lika. Inom dessa klasser beräknas genomsnittspriser som jämförs över tiden. Aggregering sker successivt till högre nivåer genom att tillämpa vikter som beskriver respektive bokgrupps ekonomiska betydelse.

Tidskrifter förändras normalt inte lika mycket över tiden som böcker och svårigheterna blir därför mindre. Antalet nummer per abonnemang liksom utförande av ett enskilt tidskriftsnummer förändras dock ibland. För tidskrifter blir därför den grundläggande metodiken att följa priset på samma tidskrift över tid med avseende på abonnemang och lösnummer.

5.1.1 Metodiken i prisjämförelserna 2001–2002

I detta avsnitt beskrivs den tillämpade metodiken i de prismätningar som redovisas under 2002.

Böcker i butikskataloger

Eftersom projektet startade i januari 2002 var det stora svårigheter med att samla in priser i butik under 2001. För jämförelser mellan 2001 och 2002 används i stället de konsumentinriktade bokkataloger som butikerna använder.

Urvalet av kataloger gjordes så att ett slumpmässigt urval av var femte bokhandel enligt tidskriften *Svensk bokbransch matrikel 2001/2002* tillfrågades om huruvida de använde bokkataloger och i så fall vilka kataloger. Resultatet av denna förfrågan blev de fem kataloger som ingår i undersökningen. Någon av dessa kataloger tillämpas av cirka 90 procent av alla Sveriges sortimentsbokhandlar.

I princip inkluderas samtliga titlar som presenteras med prisuppgifter i katalogerna. Samlingsvolymen (flera titlar i en volym) och paketerbjudanden (flera böcker till

³⁶ Framöver överväger SCB att använda en så kallad hedonisk metod för att beakta kvalitetsförändringarna. Kommande rapporter kommer i så fall att beskriva detta i detalj.

ett pris) exkluderas. Jämförelser av medelpriser görs kategorivis enligt de rubriceringar (till exempel deckare, bildböcker för barn, mat och dryck) som tillämpas i respektive katalog. Samma rubricering i samma katalogtyp jämförs mellan de två åren. I de fall katalogbeteckningarna mellan de två åren skiljer sig åt görs en bedömning av vilka beteckningar som är jämförbara. Resultatet av denna process blir ett antal *jämförbara bokkategorier* inom respektive katalogtyp.

Det totala antalet prisobservationer som ingår i dessa mätningar är för reakatalogerna 8 980 (4 602 för 2001 respektive 4 378 för 2002), för vårkatalogerna 1 911 (915 för 2001 respektive 996 för 2002), för höstkatalogerna 5 765 (3 005 för 2001 respektive 2 760 för 2002) samt för julkatalogerna 4 548 (2 525 för 2001 och 2 023 för 2002). Totalt ingår 21 204 observationer (11 047 för 2001 respektive 10 157 för 2002) i mätningarna. Fem olika slags kataloger användes vid rea- och höstmätningarna, fyra vid julmätningen samt tre vid vårmätningen.

Beräkningsgång för böcker i butikskataloger

Här redogörs för beräkningen av prisutvecklingen mellan 2001 och 2002 på grundval av bokkatalogerna.

Vi kallar varje katalog och mättillfälle för ett *katalogpar*. Det kan till exempel utgöras av en bokhandelskedjas vårkataloger 2001 och 2002. Inom ett katalogpar görs en indelning av boks titlarna i jämförbara bokkategorier enligt ovan. Bokkategorierna hänförs till någon av huvudkategorierna skönlitteratur, barnböcker eller fackböcker.

Vi beskriver nu beräkningsgången matematiskt och inför följande beteckningar.

$p_{jhg}^{1,t}$ är priset för boks titel j i bokhandelskedja h i den jämförbara bokkategorin g för säsong³⁷ t under år 2001.

$p_{jhg}^{2,t}$ är priset för boks titel j i bokhandelskedja h i den jämförbara bokkategorin g för säsong t under år 2002.

Priserna p är våra ”beräkningsatomer”, som avläses direkt ur katalogerna. Det första beräkningssteget är nu att bilda medelpriser som relateras till varandra:

$$I_{hg}^t = \frac{\bar{p}_{hg}^{2,t}}{\bar{p}_{hg}^{1,t}}, \quad (1)$$

där $\bar{p}_{hg}^{2,t} = \frac{1}{n_{hg}^{2,t}} \sum_{j=1}^{n_{hg}^{2,t}} p_{jhg}^{2,t}$ och $\bar{p}_{hg}^{1,t} = \frac{1}{n_{hg}^{1,t}} \sum_{j=1}^{n_{hg}^{1,t}} p_{jhg}^{1,t}$ samt n är antalet titlar som ingår i respektive beräkningsgrupp.

³⁷ Säsongerna är rea, vår, höst respektive jul.

Dessa delindex ska nu successivt aggregeras till högre nivåer. I det andra steget vill vi aggregera inom kedja till en *huvudkategori* (skön-, barn, respektive facklitteratur) som vi kallar G. Denna beräkning görs enligt följande indexformel³⁸:

$$I_{hG}^t = \frac{\sum_{g \in G} \sqrt{n_{hg}^{1,t} n_{hg}^{2,t} \bar{p}_{hg}^{2,t}}}{\sum_{g \in G} \sqrt{n_{hg}^{1,t} n_{hg}^{2,t} \bar{p}_{hg}^{1,t}}} \quad (2)$$

I det tredje steget vill vi aggregera över bokhandelskedjor till ett nationellt index för en huvudkategori och inför variabeln v_h som är vår bästa skattning av den totala bokomsättning som bokhandelskedjan representerar.

$$I_G^t = \sum_h v_h I_{hG}^t / \sum_h v_h \quad (3)$$

I det fjärde steget aggregerar vi de jämförbara bokkategorierna till de tre huvudkategoriindexen (skön, barn, fack) samt samtidigt dessa tre till ett totalindex. I detta steg använder vi oss av Svenska Förläggarföreningens branschstatistik (senast tillgängliga version) avseende försäljningsvärden inom respektive huvudkategori:

$$I^t = \sum_G v_G I_G^t / \sum_G v_G \quad (4)$$

I ett femte steg aggregerar vi de fyra säsongerna till en helårsjämförelse mellan 2001 och 2002. Vi utgår då återigen från beräkningens steg 1 och aggregerar simultant över säsonger och jämförbara bokkategorier:

$$I_{hG} = \frac{\sum_t \sum_{g \in G} \sqrt{n_{hg}^{1,t} n_{hg}^{2,t} \bar{p}_{hg}^{2,t}}}{\sum_t \sum_{g \in G} \sqrt{n_{hg}^{1,t} n_{hg}^{2,t} \bar{p}_{hg}^{1,t}}} \quad (5)$$

Därefter tillämpas åter formlerna (3) och (4) för att aggregera över bokhandelskedjor respektive över huvudkategorier av böcker.

Vad gäller osäkerhetstalen kan information om beräkningen vid förfrågan erhållas av SCB. De har genomgående beräknats utifrån ett antagande om att urvalen utgör slumpmässiga delar av en stor population.

Bokklubbar

Här redogörs för beräkningen av prisutvecklingen mellan 2001 och 2002 för bokklubbens del av undersökningen. Primärmaterialet utgörs av medlemstidningar för de 12 största bokklubbarna i Sverige. Dessa utkommer med 8–13 boktidningsnummer per år.

Prisjämförelserna inom en given bokklubb görs mellan medelpriserna inom en viss så kallad *kvalitetsklass*. En kvalitetsklass bestäms, enligt uppgifter i katalogerna, av

³⁸ Formeln approximerar en så kallad Walshs indexformel under antagandet att varje titel inom en jämförbar bokkategori säljs i samma volym. Walshformeln tillhör familjen av så kallade superlativa indexformler som bland annat karakteriseras av att de behandlar de bägge tidsperioderna som skall jämföras på ett symmetriskt sätt.

bandtyp (till exempel inbundet, häftat, mjukband, pocket) samt av sidantal och illustrationsmängd enligt vidstående informationsruta.

Jämförelserna görs över hela år, det vill säga böcker tillhörande en viss kvalitetsklass beaktas över samtliga årets kataloger tillsammans.

Böckerna i varje bokklubb indelas i de tre huvudkategorierna skön-, barn- och facklitteratur. (Varje bokklubb har inte varje kategori.)

Kvalitetsklassning av bokklubbstitlar

Klassning efter bandtyp tillämpas för samtliga bokklubbar. Bandtyper, som inte förekommer i tillräckligt antal för att möjliggöra jämförelser mellan åren, utesluts ur beräkningen. Övriga indelningar presenteras i stora drag nedan (vissa avvikelser kan förekomma).

Skönlitteratur:

• Inga illustrationer	–300 sidor
• Inga illustrationer	301–500 sidor
• Inga illustrationer	501–800 sidor
• ”Illustrerat i svart/vitt” alt. ”illustrerat” ³⁹	Ingen sidindelning
• ”Illustrerat i färg” alt. ”illustr. sv/v och färg” ⁴	Ingen sidindelning

Barnlitteratur

Sidantalsindelningen är individuell för varje bokklubb.

Facklitteratur:

• Inga illustrationer	–200 sidor
• Inga illustrationer	201–400 sidor
• Inga illustrationer	401–800 sidor
• ”Illustrerat i svart/vitt” alt. ”illustrerat” ⁴	Ingen sidindelning
• ”Illustrerat i färg” alt. ”illustr. sv/v och färg” ⁴	Ingen sidindelning

För vissa bokklubbar sidindelas även den illustrerade facklitteraturen (i de flesta fall i två grupper: < 100 sidor och 101–800 sidor).

Så kallade bokpaket innehållande två böcker beaktas som en särskild kvalitetsklass i de fall paketen bedöms vara av lika kvalitet mellan åren. Annars utesluts de. Det lilla fåtal böcker som har mer än 800 sidor utesluts också.

Vid utarbetandet av detta system för kvalitetsklassning har samråd skett med företrädare för bokklubbsbranschen.

³⁹ Illustrationstypen grundar sig på de citerade angivelserna i bokklubbskatalogerna.

Beräkningsgång för böcker i bokklubbskataloger

Vi beskriver nu beräkningsgången för bokklubbar matematiskt och inför följande beteckningar.

p_{jhg}^1 är priset för boktitel j i kvalitetsklass g i bokklubb h under år 2001.

p_{jhg}^2 är priset för boktitel j i kvalitetsklass g i bokklubb h under år 2002.

e_h^t är genomsnittlig expeditionsavgift per beställd titel i bokklubb h under år t . (Den definieras som expeditionsavgiften inom Sverige dividerat med genomsnittligt antal beställda böcker per tillfälle under 2001 och 2002.)

Det första beräkningssteget är nu att bilda medelpriser per kvalitetsklass som relateras till varandra:

$$\bar{p}_{hg}^2 = e_h^2 + \frac{1}{n_{hg}^2} \sum_{j=1}^{n_{hg}^2} p_{jhg}^2 \quad \text{och} \quad \bar{p}_{hg}^1 = e_h^1 + \frac{1}{n_{hg}^1} \sum_{j=1}^{n_{hg}^1} p_{jhg}^1 \quad (6)$$

samt n är antalet titlar som ingår i respektive beräkningsgrupp.

I det andra beräkningssteget beräknas ett delindex för huvudkategori G (skön, barn respektive fack) inom bokklubb med hjälp av samma indexformel som för bokhandeln ovan.

$$I_{hG} = \frac{\sum_{g \in G} \sqrt{n_{hg}^1 n_{hg}^2} \bar{p}_{hg}^2}{\sum_{g \in G} \sqrt{n_{hg}^1 n_{hg}^2} \bar{p}_{hg}^1} \quad (7)$$

I det fjärde steget beräknas index för kategori G över alla bokklubbar. Härvid används vikter v_{hG} grundade på information från bokklubbarna om antalet medlemmar, M_h . Medlemstalen fördelas ut på de tre huvudkategorierna efter den skattade proportion, som varje kategori har i respektive bokklubb så att följande vikter erhålls:

$$v_{hG} = M_h S_{hG} / \sum_{G=1}^3 S_{hG} \quad \text{och} \quad S_{hG} = \sum_{t=1}^2 \sum_{g \in G} \sqrt{n_{hg}^1 n_{hg}^2} \bar{p}_{hg}^t \quad (8)$$

Index för kategori G beräknas därefter som:

$$I_G = \frac{\sum_h v_{hG} I_{hG}}{\sum_h v_{hG}}, \quad \text{där} \quad (9)$$

Till sist beräknas ett totalindex för bokklubbarna över de tre huvudkategorierna (skön, barn, fack) på samma sätt som i ekvation (4) ovan, dvs. med vikter hämtade från Svenska Förläggarföreningens branschstatistik.

Beräkningsgång för böcker i bokklubbskataloger enligt alternativberäkningen

Här beskrivs hur de i fotnot 8 ovan redovisade resultaten av den alternativa beräkningen framtagits. Det är alltså här fråga om den beräkning, där huvudbokens prisutveckling getts en vikt som motsvarar dess relativa omsättning inom bokklubben.

Huvudböckerna inom en bokklubb isoleras i denna beräkning till ett eget beräkningsstratum, i vissa fall ytterligare uppdelade efter sidantal. Deras medelpris över året beräknas enligt formel (6) ovan och samtliga huvudboksstrata sammanvägs i förekommande fall enligt formel (7).

Efter denna första aggregering beaktas den uppgift om huvudbokens (HBOK resp. ÖVR för övriga böcker) omsättningsandel som bokklubbarna lämnat till SCB. Denna andel avser andelen över samtliga huvudkategorier. Om denna kallas c_h beräknas prisutvecklingen inom bokklubb och den huvudkategori som huvudboken tillhör⁴⁰ som

$$I_{hG} = (c_h I_{hG}^{HBOK} + d_{hG} I_{hG}^{ÖVR}) / (c_h + d_{hG}), \quad (10)$$

$$\text{där } d_{hG} = (1 - c_h) * S_{hG} / \sum_G S_{hG} \quad (S_{hG} \text{ enligt (8)}) \quad (11)$$

Index för huvudkategori G beräknas som i (9) ovan med den skillnaden att vikten, där huvudböcker ingår, nu definieras som

$$v_{hG} = M_h S_{hG} (c_h + d_{hG}) / \sum_{G=1}^3 S_{hG} \quad (12)$$

Till sist beräknas totalindex för bokklubbar som

$$I_{TOT} = \frac{\sum_h v_G I_{hG}}{\sum_h v_G}, \text{ där } v_G = \sum_h v_{hG} \quad (13)$$

Denna slutliga aggregering innebär att huvudbokens betydelse slår igenom även på fördelningen mellan huvudkategorierna. Sättet att väga samman dessa utgår alltså, till skillnad från i huvudberäkningen, från de specifika, relativa omsättningsförhållandena inom bokklubbsmarknaden.

⁴⁰ Inom en viss bokklubb tillhör huvudboken med få undantag samma litteraturgenre (skön-, barn- eller facklitteratur).

Tidskrifter

Här beskrivs beräkningen av prisutvecklingen för tidskrifter mellan 2001 och 2002. 110 tidskrifter ingår i beräkningarna. Såväl lösnummer- som abonnemangspris beaktas. Tidskrifterna är indelade i ett antal underkategorier med ledning av den indelning som gjorts av AB Tidningsstatistik:

Tidskriftskategori
Familje- och damtidningar
Hem, bostad, trädgård
Ekonomi, teknik, hobby, foto
Idrott, motion, friluft
Datortidskrifter
Motor
Serietidningar
Övriga tidskrifter
Ej momssänkta tidskrifter

Sammanvägning av prisförändringarna, såväl inom som mellan kategorierna har gjorts med hänsyn till antal sålda lösnummer och abonnemang för respektive tidskrift enligt följande:

p_{jh}^1 är priset för tidskrift j i kategori h för oktober 2001.

p_{jh}^2 är priset för tidskrift j i kategori h för oktober 2002.

Prisförändringen (uttryckt som index) för en viss tidskrift, ett lösnummer eller ett abonnemang, beräknas som

$$I_{jh} = 100 * \frac{p_{jh}^2}{p_{jh}^1} \quad (6)$$

Index för kategori h beräknas nu som

$$I_h = \frac{\sum_j v_{jh} I_{jh}}{\sum_j v_{jh}}, \quad (7)$$

där $v_{jh} = p_{jh}^1 q_{jh}$ och q_{jh} är antalet sålda lösnummer/abonnemang under år 2001.

Totalindex för alla kategorier beräknas som:

$$I = \frac{\sum_h v_h I_h}{\sum_h v_h}, \quad \text{där } v_h = \sum_j v_{jh} \quad (8)$$

Ovanstående beräkningsschema tillämpas för lösnummerpriser och abonnemang var för sig. Till slut sammanvägs dessa två index med hänsyn till de båda delarnas totala värdesumma i kronor.

För vissa tidskrifter sker kvalitetsförändringar över tiden, som måste beaktas. När antalet utgåvor per abonnemang har förändrats har beräkningen av prisförändring gjorts så att den avser priset per utgåva. När tidskriftens innehåll har väsentligt förändrats har den berörda prisförändringen vägts bort så att den inte påverkar resultatet. Vid smärre förändringar beaktas prisförändringen utan justering.

Några tidskrifter har upphört och ingår därför inte i beräkningarna. Tidskrifter som tillkommit under perioden ingår inte heller men kommer att ingå i beräkningen under kommande mätperiod.

5.1.2 Metodiken i prisjämförelserna 2002–2004

I detta avsnitt beskrivs den metodik som tillämpas för prisjämförelserna 2002–2004. Beskrivningen begränsar sig i huvudsak till urvalsmetodiken. Beräkningsmetoderna har ännu inte fastställts i detalj utan kommer att utredas vidare under 2003.

Butiksprismätningar

Prismätningar görs två gånger per år, i april och oktober.

Prismätningen i bokhandeln omfattar ett urval av 1 000 boktitlar, för mätningarna under 2002 utgivna av svenska bokförlag under åren 2001–2002. Den totala målpopulationen av titlar som uppfyller villkoren för att ingå i undersökningen är cirka 6 000 vid vårmätningen och 8 500 vid höstmätningen. Cirka två tredjedelar av boktitlarna är dragna som ett slumpmässigt urval ur BTJ SEELIG AB:s titelregister. Eftersom många av de boktitlar som ges ut säljs i mycket små upplagor så har den resterande tredjedelen valts ur Svensk Bokhandels listor över bestsellers samt ur Akademibokhandels butikskataloger under 2001 och 2002. I det senare fallet har samtliga titlar medtagits som är utgivna av svenska förlag under åren 2001–2002.

Urvalet av titlar är upplagt som ett stratifierat urval med lika sannolikhet och förutbestämda urvalsstorlekar i tre dimensioner:

Efter litteraturtyp: 1) Allmän skönlitteratur; 2) lyrik, dramatik med mera; 3) serier och skämtteckningar; 4) facklitteratur; 5) skönlitteratur för barn; 6) facklitteratur för barn.

Efter bandtyp: 1) Kartonnage; 2) häftat; 3) inbundet; 4) pocket; 5) hörbok.

Efter utgivningsår: 2001 eller 2002. För år 2002 har utgivningsperioden utsträckts till och med april i vårmätningen samt till och med oktober i höstmätningen.

I varje stratum har ett slumpmässigt urval kombinerats med en komplettering av mer populära titlar enligt ovan så att ett förutbestämt antal titlar erhållits.

Boktitlarna prismäts i ett urval av 50 sortimentsbokhandlar plus en pocketboksbutik, valda ur SCB:s företagsregister med sannolikhet proportionell mot butikens storlek.

Sortimentsbokhandlar kännetecknas av att det är möjligt att utföra beställningar av boktitlar som inte för ögonblicket finns i butikshyllorna. Uppgiften om huruvida en bokhandel är sortimentsbokhandel eller ej har inhämtats från BTJ SEELIG AB och lagts in som extra villkor i ett sekvensiellt⁴¹ urvalsförfarande.

⁴¹ I ett sekvensiellt urval listas bokhandlarna i slumpmässig ordning men med olika sannolikheter beroende på bokhandels storlek, räknat i antal anställda. De 50 första butikerna på listan som uppfyller inklusionsvillkoren tas med i urvalet.

Endast en del av boktitlarna undersöks i varje bokhandel enligt ett visst mönster. Bland sortimentsbokhandlarna undersöks mellan 100 och 450 titlar beroende på butikens storlek, men i genomsnitt 150 titlar. Priser för varje titel söks i cirka 5 butiker (de slumpmässigt valda titlarna) eller cirka 15 butiker (bestsellers samt katalogtitlar).

Sammanlagt görs vid butiksmätningarna drygt 8 000 prisobservationer. Vissa titlar saluförs dock inte i alla butiker vilket kan reducera antalet effektiva observationer något. Utöver detta görs ytterligare ett par tusen observationer i olika former av centrala mätningar, huvudsakligen via Internet.

I tre varuhuskedjor studeras ett urval av cirka 300 titlar i varje kedja. Dessa varuhus tillämpar var för sig enhetliga priser över Sverige, varför endast ett varuhus av varje slag undersökts. Titelurvalet har fastställts som ett slumpmässigt urval ur sortimentet i varje enskild kedja vilket har rapporterats till SCB. I en livsmedelsbutik och en kiosk har det totala sortimentet av pocketböcker prismäts.

Prisjämförelser kommer att bygga på medelpriser inom de strata som definieras av urvalsförfarandet. Försök pågår för att inhämta ytterligare kvalitetsinformation, av typen objektivt mätbara fakta som påverkar konsumentens värdering och produktionskostnader (till exempel sidantal, vikt, pappers- och grafisk kvalitet). För detta ändamål har information inhämtats från branschen. Efter att det insamlade kvalitetsmaterialet har analyserats kommer beslut att fattas om hur detta skall användas i beräkningen.

Internetprismätningar

För samma 1 000 titlar som prismäts i sortimentsbokhandeln har priser insamlats från 6 större Internetbokhandlar såväl i vår- som höstmätningen. Denna prismätning genomförs av Pricerunner AB för SCB:s räkning genom prisinsamling direkt från Internet. Sammanlagt har cirka 5 000 prisobservationer erhållits vid varje tillfälle. Detta förfarande upprepas vid varje mättillfälle under 2002-2004.

Bokklubbar

Metodiken för bokklubbar kommer att vara identisk med den för prisjämförelserna 2001–2002, som beskrivits ovan.

Tidskrifter

Metodiken för tidskrifter kommer i princip att vara identisk med den för prisjämförelserna 2001–2002, som beskrivits ovan.

5.1.3 Om prismätningarnas tillförlitlighet

Liksom alla statistiska undersökningar är även dessa prismätningar behäftade med felkällor av olika slag. Vi diskuterar här de viktigaste av dessa.

Det första problemet gäller att det inte finns någon allmänt omfattad exakt definition av vad som skall avses med begreppet ”genomsnittlig prisutveckling på böcker”. Dels finns det en oklarhet vad gäller vilka egenskaper hos böckerna som bör beaktas och hur. Dels är det inte alldeles självklart hur sammanvägningen av alla olika delmarknader skall ske. Detta gäller såväl litteraturkategorier som försäljningskanaler. Metoderna som tillämpats i denna mätning kan ses som ett visst val av en operationell definition, grundad på den mest relevanta information

som funnits att tillgå. SCB överväger att från och med 2003 tillämpa mer ambitiösa metoder för att beakta kvalitetsförändringar, till exempel hedonisk regression⁴².

Huvudmetoden kan sägas vara en indelning av boktitlarna i kvalitetsklasser, inom vilka den genomsnittliga kvaliteten antas oförändrad. Det mycket stora antal sådana klasser som sammanvägs i beräkningarna tenderar att jämna ut de förändringar som kan äga rum inom enskilda klasser. De redovisade osäkerhetstalen kan ses som uttryck för det fel som kvarstår efter dessa sammanvägningar och aggregeringar. Den felrisk som därutöver existerar är om det skulle finnas en trend på marknaden som helhet eller i bokkatalogerna mot en högre eller lägre genomsnittskvalitet på boktitlarna.

Trots det stora prismaterialet i undersökningarna föreligger naturligtvis vissa begränsningar i representativiteten. Vad gäller litteraturkategorierna har mätningarna koncentrerats på nyutgiven litteratur, medan det så kallade backlistsortimentet, som utgör cirka en tredjedel av den totala försäljningen, är representerat av titlar utgivna året före det aktuella året⁴³. En annan avgränsning är att undersökningen endast avser litteratur utgiven av svenska förlag.

Vad gäller de representerade försäljningskanalerna utgörs de av de volymmässigt stora sortimentsbokhandlarna samt av bokklubbar, varuhus, internetbokhandel, dagligvaruhandel och kioskhandel. Kanaler som inte ingår är specialbokhandlar med särskild inriktning, antikvariat, muséer med flera.

Vi bedömer att de ej representerade kategorierna och försäljningskanalerna inte väsentligt kan snedvrída de redovisade genomsnittresultaten. Detta grundas på det faktum att de dels inte är omsättningsmässigt stora i omfattning, dels på att det av konkurrensskäl är svårt för en viss försäljare att i längden upprätthålla en väsentligt annorlunda prisnivå än andra försäljare.

En annan möjlig felkälla utgörs av det faktum att butikspriset kan skilja sig från katalogpriset. Enligt vad SCB erfarit vid kontakter med bokhandlare så överensstämmer katalogpriserna med få undantag med de faktiskt tillämpade priserna i butik. Undantagen är vissa priskampanjer som kan uppkomma för populära titlar men det är då fråga om en liten minoritet av samtliga titlar som kan påverkas. Det är värt att notera att denna felkälla endast får betydelse om skillnaden butikskatalogpris förändrar sig mellan mättillfällena.

De osäkerhetstal (95 procent konfidensintervall) som presenteras i anslutning till resultaten är beräknade under antagandet att de undersökta titlarna/tidskrifterna utgör slumpmässiga urval ur en större population. I den mån urvalen i sig själva utgör en stor del av denna population, vilket är fallet särskilt för tidskrifterna, kommer osäkerhetstalen att överskatta den verkliga slumpvariationen. Osäkerhetstalen inkluderar slumpmässiga komponenter av de felkällor som diskuterats här, t.ex effekterna av den heterogenitet i beskaffenhet och pris som förekommer inom många beräkningsstrata.

⁴² I hedonisk regression ses priset som en funktion av ett antal kvalitetsvariabler och denna funktion kan skattas med statistisk regressionsanalys, så att varje kvalitetsvariabel kommer att förses med ett implicit pris som en komponent av det totala priset. Dessa variabler kan sedan hållas konstanta vid beräkningen av prisutvecklingen.

⁴³ Detta avser mätningarna av prisutvecklingen från 2002 och framåt.

5.2 Ekonomisk utveckling

5.2.1 SCB:s Företagsstatistik

SCB:s Företagsstatistik är en årlig totalundersökning. Alla företag med minst 50 anställda undersöks via enkät, medan de mindre företagen tas in via administrativt material från Riksskatteverket. Undersökningen innehåller bland annat uppgifter om företagens resultat- och balansräkningar, antal anställda och varulager. Syftet är att belysa näringslivets struktur (exklusive den finansiella sektorn) med avseende på exempelvis lönsamhet, tillväxt, utveckling, finansiering och produktion. Statistiken omfattar samtliga företag som bedriver näringsverksamhet i Sverige, oberoende av juridisk form. Enskilda näringsidkare som bedriver jordbruk, skogsbruk, jakt eller fiske ingår dock inte, ej heller finansiella företag.

Den definitiva publiceringen av resultat sker 18 månader efter undersökningsårets utgång. Uppgifter för år 2000 publicerades den 30:e juni 2002.

5.2.2 SCB:s Omsättningsstatistik för detaljhandeln

SCB tar månadsvis fram omsättningsstatistik över detaljhandelns försäljning. Alla branscher inom Detaljhandel, SNI 52, undersöks och SCB publicerar ett så kallat Säljindex varje månad som visar utvecklingstal för vissa utvalda branscher. Däribland ingår branschen Detaljhandel med böcker, pappersvaror och tidningar (SNI 5247).

Undersökningen är en urvalsundersökning där de största företagen inom varje bransch alltid undersöks och ett urval görs för de mindre företagen. De företag som ingår i populationen är de företag som har detaljhandel med böcker, pappersvaror, tidningar eller tidskrifter som huvudsaklig verksamhet i SCB:s Företagsregister.

Månadsvis skickas en enkät ut till företagen där omsättning inklusive moms efterfrågas. Utifrån det tar SCB fram omsättningsstatistik för detaljhandeln och dess underliggande branscher. Utvecklingstal erhålls genom att den totala omsättningen aktuella period jämförs med samma period föregående år, till exempel oktober 2002 jämförs med oktober 2001. Utveckling i löpande priser anger omsättningsutvecklingen mellan åren. Sedan görs även korrigering med hjälp av branschprisindex. Det betyder att SCB rensar bort prisökningsfaktorn vilket gör det möjligt att jämföra utvecklingstal mellan olika år utan att eventuella prisökningar eller prissänkningar inverkar. Det ger omsättning och utvecklingstal i fasta priser vilket är ett slags volymmått.

Eftersom branschen inkluderar både detaljhandel med böcker och pappersvaror (SNI 52471) samt detaljhandel med tidningar (SNI 52472) kan inte några enskilda effekter utskiljas för en av ovanstående två branscher. Omsättningsstatistiken redovisas inte på produktnivå utan på branschnivå vilket gör att de resultat som kommer fram är hur den totala branschen, detaljhandel med böcker, pappersvaror och tidningar (SNI 52470) utvecklar sig över tiden och hur mycket branschen omsätter varje månad.

5.2.4 Omnibussens frågeformulär

De frågor som följer ställer vi på uppdrag av Kulturdepartementet, som vill följa läsandets utveckling under de närmaste åren.

1 INTERVJU

F9 BORTFALL

Styrdel:

svar fälttyp 'n';

längd 1;

GRANSKA ATT SVAR=(1,9);

TILLDELA SLUTBGR=START2 OM SLUTBGR=";

HOPPA SLUTBOK OM SVAR=9;

*Hur ofta läser (eller lyssnar) du i någon bok på fritiden?
Med böcker menas här fack-, skön-, barn- och ungdomslitteratur,
även tal- och kassettböcker.*

- 1 I stort sett aldrig
- 2 Varje dag
- 3 Flera dagar i veckan
- 4 "Lör-söndagar"
- 5 Några gånger i månaden
- 6 Mer sällan än några gånger i månaden

7 VARIERAR MYCKET ÖVER ÅRET

F8 VET EJ

F9 VILL EJ SVARA

Styrdel:

svar fälttyp 'n';

längd 1;

GRANSKA ATT SVAR=(1:9);

HOPPA F2A OM SVAR=1;

När du läser i böcker på fritiden, ungefär hur lång tid brukar det bli åt gången?

- 1 Mindre än 15 minuter
- 2 15 min - ½ timme
- 3 1-2 timmar
- 4 Mer än 2 timmar

längd 2;
GRANSKA ATT SVAR=(1:9,88,99);

Hur ofta läser du i någon vecko- , månads- eller specialtidning på fritiden?

- 1 I stort sett aldrig
 - 2 Varje dag
 - 3 Flera dagar i veckan
 - 4 "Lör-söndagar"
 - 5 Några gånger i månaden
 - 6 Mer sällan än några gånger i månaden
- 7 VARIERAR MYCKET ÖVER ÅRET
F8 VET EJ
F9 VILL EJ SVARA

Styrdel:
svar fälttyp 'n';
längd 1;
GRANSKA ATT SVAR=(1:9);
HOPPA F4A OM SVAR=1;

När du läser i vecko- , månads- eller specialtidningar, ungefär hur lång tid brukar du göra det?

- 1 Mindre än 15 minuter
 - 2 15 min - ½ timme
 - 3 1-2 timmar
 - 4 Mer än 2 timmar
- 7 VARIERAR MYCKET FRÅN GÅNG TILL GÅNG
F8 VET EJ
F9 VILL EJ SVARA

Styrdel:
svar fälttyp 'n';
längd 1;
GRANSKA ATT SVAR=(1:4,7:9);

*Hur ofta läser du något på Internet på fritiden?
Med det menar vi läsning av nättidningar, innehåll på
fakta-, nyhets- och nöjessajter, söka information om varor
och tjänster samt hämta information från stat, kommun,
landsting, myndigheter och privata företag?*

- 1 I stort sett aldrig
 - 2 Varje dag
 - 3 Flera dagar i veckan
 - 4 "Lör-söndagar"
 - 5 Några gånger i månaden
 - 6 Mer sällan än några gånger i månaden
- 7 VARIERAR MYCKET ÖVER ÅRET
F8 VET EJ
F9 VILL EJ SVARA

Styrdel:

svar fälttyp 'n';

längd 1;

GRANSKA ATT SVAR=(1:9);

HOPPA F4B OM SVAR>1;

HOPPA F5A;

*När du läser något på Internet, ungefär hur lång tid
brukar du göra det?*

- 1 Mindre än 15 minuter
 - 2 15 min - ½ timme
 - 3 1-2 timmar
 - 4 Mer än 2 timmar
- 7 VARIERAR MYCKET FRÅN GÅNG TILL GÅNG
F8 VET EJ
F9 VILL EJ SVARA

Styrdel:

svar fälttyp 'n';

längd 1;

GRANSKA ATT SVAR=(1:4,7:9);

*Har du lagt märke till om böcker har blivit billigare?
(Med böcker menar vi här fack-, skön-, barn- och
ungdoms- samt kurslitteratur.)*

- 1 JA

Är du fackligt ansluten?

ENBART ARBETSLÖSHETSKASSA RÄKNAS INTE SOM ANSLUTEN

- 1 JA
- 2 NEJ

F8 VET EJ
F9 VILL EJ SVARA

Styrdel:

svar fälttyp 'n';

längd 1;

GRANSKA ATT SVAR= (1,2,8,9);

HOPPA SLUTBOK OM SVAR>1;

Tillhör du ett förbund inom LO, TCO eller någon annan centralorganisation?

- 1 LO
- 2 TCO
- 3 SACO
- 4 Övriga

F8 VET EJ
F9 VILL EJ SVARA

Styrdel:

svar fälttyp 'n';

längd 1;

GRANSKA ATT SVAR= (1:4,8,9);